

Núm. 63 ANY XVI

AV!

Estiu 2002
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Preu: 3'25 €

Sant Cristòfol de Morell

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

Marquesa de Fuente el Sol, 2
12300 MORELLA
TÉ. 964 160 174

DES DEL 1900, L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

ESTATUT D'AUTONOMIA

Art. 1.3: La Comunitat Valenciana té com a objecte el reforçament de la democràcia i la garantia de la participació de tots els ciutadans... Art 2: Correspon a la Generalitat ... promoure les condicions necessàries perquè la llibertat i la igualtat dels ciutadans i dels grups en què aquests s'integren siguen reals i efectives... Art. 3: El territori de la comunitat autònoma és el dels municipis integrats dins les províncies d'Alacant, Castelló i València... Art. 7.3: Ningu no podrà ser discriminat per raó de la seua llengua... Art. 31: La Generalitat té competència exclusiva sobre: Quatre: Cultura. Cinc: Patrimoni històric, artístic, monumental. Catorze: Carreteres i camins l'itinerari dels quals transcórrega íntegrament dins dels territoris de la comunitat. Art. 44: Les corporacions locals incloses en el territori de la Comunitat administren amb autonomia els afers propis... Art. 47.5: Si una Diputació Provincial no compleix les obligacions que aquest estatut i altres lleis de les Corts Generals li imposen, el Consell, previ requeriment al president d'aquesta Diputació, podrà adoptar les mesures necessàries per a obligar-la al compliment forçós d'aquestes obligacions...

Encara resultarà que no som valencians...

Tel. 964 160 125

Fax 964 160 151

Portal de Sant Mateu, 3 · 12300 MORELLA Castelló

AU!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
ANY XVI - Número 63
ESTIU 2002**

Consell de Redacció:

Montxo Monfort, Julià Pastor,
Ernest Querol, Narcisa Rambla,
Carles Ripollés, Jesús Sangüesa,
Josep Mª Zapater

Picatge, Edició, i Maquetació:

Julià Pastor i Carles Ripollés

Correcció:

Ernest Querol

Recull de notícies:

J. Domingo, V. A. Querol,
C. Ripollés, J. Sangüesa

Grafismes:

Montxo Monfort

Portada:

Equip de documentació

Distribució i Administració:

J. Sangüesa i J. Pastor

Fotografies:

P. Adell, Arxiu Pascual,
R. Blasco, J. Domingo,

Impressió:

Jordi Dasso, Impressor

AU! EDICIONS DELS PORTS

Associació Cultural dels Ports
Costa de la Presó, s/n
Apartat de Correus 18
12300 MORELLA
Tf. Fax 964 161 001
centrelports@retemail.es
<http://www.elsports.net/aracil>
<http://personal4.iddeo.es/centrelports>

Membre de la Federació d'Instituts d'Estudis
Comarcals del País Valencià i de la Coordinadora
de Centres d'Estudis de parla catalana

Depòsit Legal B-20594-87
ISSN 1136-3797

Subscripció anual

12,02 EUR

Preu exemplar

3,16 EUR

S U M A R I

CREACIÓ
El noi NO 22

OPINIÓ
Globalitzant les resistències 24

ORELLA ESCRIVANA
Esdevenimentologia 25

JA FA TEMPS QUE...
El temps passat ere 28

EDITORIAL
Comencem a estar cansats 5

MONOGRÀFIC
S. Cristòfol de Morella 7

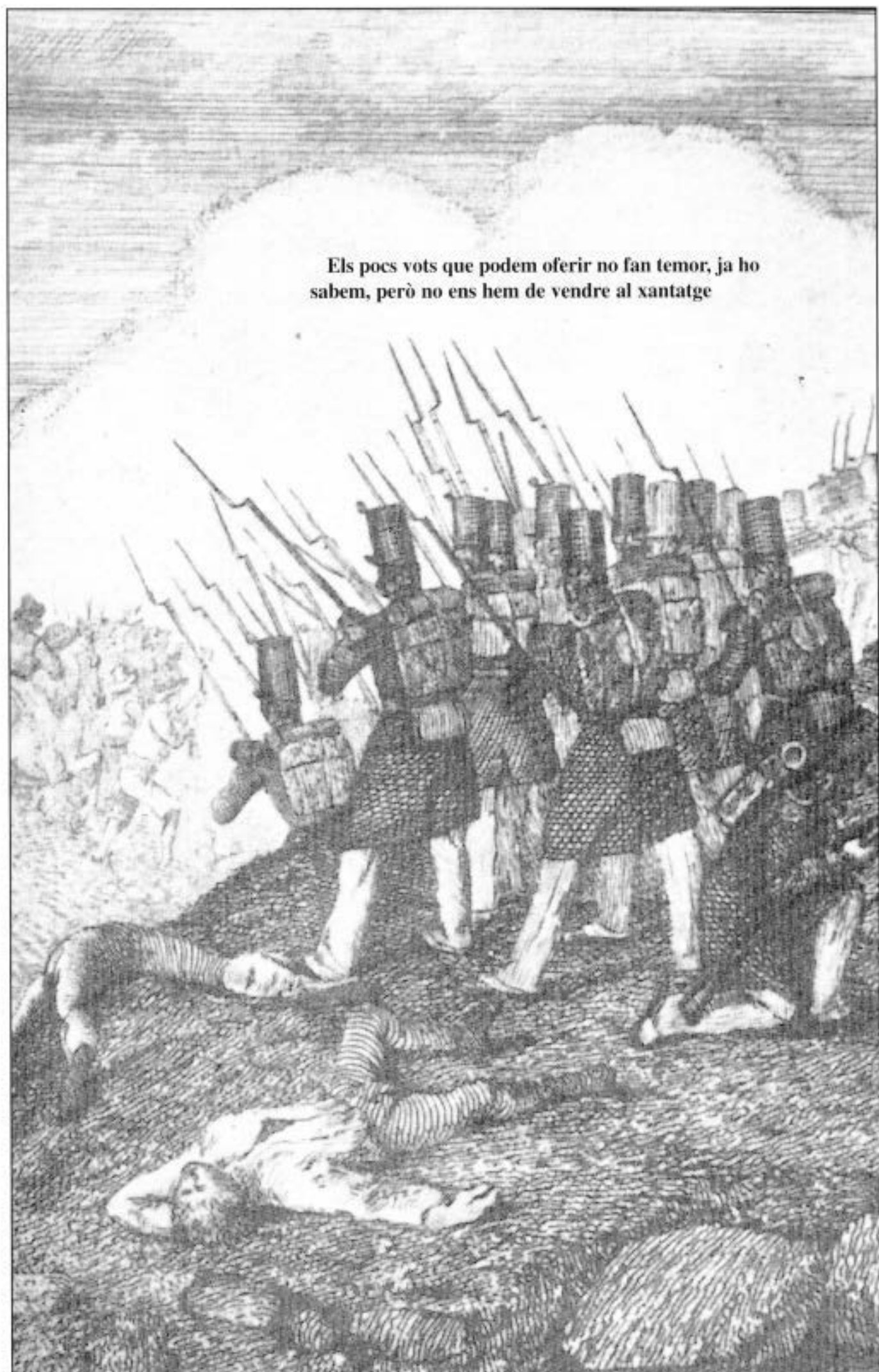
NOTÍCIES
De la comarca 11
De Vilafranca 13
De Morella 15

LA BÚSTIA
Cosos que arriben 17

CALAINERA CULTURAL
Sussòrdenes 19
CD d'Olocau 19
Guia carlista 19
Valencià 20
Federats i coordinats 20
Fotos de Franco 21

Els pocs vots que podem oferir no fan temor, ja ho sabem, però no ens hem de vendre al xantatge

EDITORIAL

Comencem a estar cansats...!

Si haguérem de definir el caràcter de la gent de la nostra comarca, probablement coincidiríem a dir que som gent pacífica, que som tranquils, que tenim paciència, que som treballadors i que no ens agraden els avalots. No es tracta de posar-nos flors però no se'ns poden negar eixes aptituds. Només cal fer un tomb per la comarca i comprovar amb quin interès ens apliquem a defensar i mantindre els nostres pobles.

És cert que hem de constatar que en la història més recent dos fets ens han mogut a la «revolta». La primera manifestació fou per l'any 1987, que necessàriament vàrem haver de fer una crida contra la pol·lució de la central tèrmica d'Andorra en un intent de deturar un mal que ens minava els boscos i la salut. La segona manifestació el més passat, és un crit contra el menyspreu manifestat pels nostres governants en temes tan diversos com les vies de comunicació, les dotacions del sistema sanitari i podríem afegir en general contra el comportament desidiós i abusiú que es fa de tots nosaltres.

A la nostra revista hem vessat molta tinta parlant dels talls de les carreteres, dels clots i del poc encert com s'han plantejat aquestes remodelacions viàries. Per seguir fent una mica de memòria i perquè es vege que no ens queixem debades, hem trobat dades curioses: el traçat de la famosa carretera nacional 232, Vinaròs-Vitòria-Santander, data del anys seixantes del segle XIX. La carretera del Forcall es va fer l'any 1911 i els pontets per poder enllaçar els pobles de la ribera amb la carretera (el de Villores és de l'any 1929) es van fer amb les especulacions via compra de vots d'un polític -Montiel- que s'assegurava d'aquesta manera l'acta de diputat, condició necessària per poder tenir la concessió del diari de les corts.

Durant la segona república es va fer un projecte per rectificar les voltes de la carretera, però només es van rectificar les del Collet d'en Belleta i les de Vallivana. Les del macareno van durar encara molt temps i les de Querol encara estan ara. En un segle i mig hem canviat molt i les carreteres que es van fer per passar carros, ara són transitades diàriament per cotxes i camions, que cada vegada són més grans. No resulta sorprenent que estiguem corrent encara per carreteres de fa cent cinquanta anys que no han tingut massa millores?

Ens resulta massa entretingut comptar poble per poble la distància que ens separa de la capital comarcal però convindria dir que no hi ha cap línia, ni una sola que ara per ara (excepció feta dels trams que estan en obres) que tingue un traçat digne, si algun conductor de camió o autocar s'atreveix a entrar a Villores o a Palanques cal que ho posen en el Guinness, i fins i tot us diré que és una proesa rodar per les voltes de Canteret i no prendre mal, o avançar un vehicle gros en eixa mateixa carretera; i què me'n dieu de la ruta Cinctorres-Portell (compte amb la Creu del gelat) i de Cinctorres-Castellfort no cal parlar-ne. En una altra zona no li lleveu mèrits al tram fins a Vallibona. No hi ha ni una sola línia on no sigue menester posar el famós senyal de perill, de corba contínua, de prohibit avançar, de forma permanent.

No n'hi cap que tingue uns metres fora de la calçada per a poder apartar-te, al contrari, el que solen tindre són unes valls impressionants que Déu ho face de no caure i les carreteres són tan estretes que és impossible que els vehicles grans et puguen donar pas perquè hi ha el perill que les vores se solsisquen i ens n'anem tots als fons del barranc. Pareix que, com s'està posant de moda el «rural» i les aventures amb 4x4, s'està promocionant turísticament la comarca en eixe sentit. No estem de broma, però. Resulta prou entenedor que si la Comarca haguera tingut millors vies de comunicació haguera patit menys la despoblació i haguera pogut millorar en qualsevol sector d'activitat.

Sospitem que si ens fan la carretera Morella-Sorita no és per nosaltres, sinó perquè les indústries ceràmiques de la Plana tenen molt interès a que açò s'arregle i ja ens va bé perquè clamava al cel, però no en tenim prou amb això perquè si us hem fet eixe llistat de calamitats viàries és perquè parlem de carreteres de pobles i no de finques privades. I per més rurals que ens defineixen tot té un punt de sintonia. No voldríem fer conjectures del que haguera pogut ser i no ha sigut, sinó del que pensem que podríem fer d'ara endavant.

Viure ací és la nostra opció i reclamar millores de les infraestructures, millores dels serveis, millores compensadores per aconseguir un país sense desequilibris que faciliten l'accés al món laboral, millores i mesures per tal d'evitar el des poblament, millores per a sentir-nos segurs i mesures contra la delinqüència. Aquestes reclamacions són els nostres drets de ciutadans -encara que rurals- i és deure de tots incloses les institucions que ens representen.

Esperem d'aquestes institucions que ens representen -de la Diputació i de la Generalitat-: serveis, ajudes, facilitats, bona disposició a l'hora de resoldre els problemes, projectes de futur i de progrés solidari; i no amenaces, actituds prepotents, martingales ni xantatges.

Els pocs vots que podem oferir no fan temor -ja ho sabem- i malgrat tot no ens hem de vendre al xantatge. Ara que els polítics ja estan de precampanya i es desfaran en promeses, convindria recordar-los allò de *obras son amores y no buenas razones*. Per ara ens sobren raons per demostrar amb quin menyspreu, amb quin rebuig, i amb quina marginalitat ens tenen en aquest País que dubtem si també és el nostre.

Volum II

Actes de la XL Assemblea
Intercomarcal d'Estudiosos
Morella

• PUBLICACIONS

La Diputació de Castelló a través del Servei de Publicacions difon i promou l'edició de llibres de tema cultural, tècnic, d'investigació o divulgació.

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

Sant Cristòfol de Morella

per Francesca Adell Figols

Introducció

Es tracta d'una obra desconeguda per als morellans i per als historiadors locals. Trobada en molt mal estat de conservació a l'interior de l'església de Sant Miquel durant les obres de transformació de l'edifici en centre de salut, ha estat restaurada al Servei de restauració de la Diputació Provincial de Castelló.

La pintura sobre taula de grans dimensions i molta qualitat artística serà un referent de la excel·lent producció artística de la nostra ciutat.

Etimologia

Del grec *Christoforus*: El que porta el Crist.

Descripció

És un home jove, (un gegant canaueu), que travessa un riu duent al xiquet (Jesucrist) a les espatlles.¹

L'únic distintiu físic que presenta és la barba, apareix cenyit amb llargues vestidures recollides a la cintura amb un cinyell.

El cos en moviment, en posició d'avançar; mentre que el cap gira helicoidalment sobre ell mateix en una elegant composició.

Aquest moviment de la figura també

ve recolzat per la distribució curvilínia dels plecs del mantell. Als remats de la túnica, al coll i les mànigues hi ha una decoració (sanefa) daurada i al recollit del mantell es repeteix, aquesta vegada amb inscripcions. A la zona central es reconeixen les lletres OFOL i altres, com una MKD i una doble X. Si la suposada K, formés part de la D, es podria interpretar com, MD més doble X, que podria correspondre a una datació 1520, data d'acord amb les característiques de la peça.

Haguere sigut molt interessant trobar ací referències de l'autor.

El gegant es recolza amb la seua mà dreta en un bastó nuós acabat en una palmera plena de fruits, dàtils, per poder suportar el gran pes del xiquet que duu damunt les espatlles.

- He sentido en mis espaldas un peso mayor que si llevara sobre ellas el mundo entero.

- Como bien has dicho, sobre tus hombros acarreamos al mundo entero y

Fotografia final

Fotografia inicial

MONOGRAFIC

Testimonis de bruticiò

al creador de este mundo. Yo soy CRISTO tu rey!

El xiquet es representa beneint, ben vestit i amb una llarga capa blanca al vent. A la mà esquerra duu una creu de la qual penja una banderola blanca amb una creu roja, que es la referència a la creu de Crist i un símbol de victòria molt representat a partir del renaixement, però que ja figurava a les pintures gòtiques del Crist ressuscitat de la pintura valenciana. Entre la mà i el genoll es troba recolzat el món, sobre el qual sobresurt la creu victoriosa.

El món, representat amb les tres parts

o continents coneguts durant l'edat mitjana: Europa, Àsia i Àfrica.

A partir del segle XIV hi ha el costum de representar el xiquet sostenint el globus terraquí i comença a estar vestit en la major part de les peces escultòriques. Del 1500 al 1600 el xiquet apareix nu amb el globus a la mà.

La grandiositat del cos del Sant i la profusió de vestimentes, fa que apenes quede espai per al fons paisagístic. En altres pintures de la mateixa època es troben fons amb edificis i figures, (com a un gravat de Dürero del S. XVI), però el riu, en què té submergits els peus el

sant, sí que està representat amb la transparència de les aigües i nombrosos peixos de moltes espècies, alguns d'ells amb dentetes.

La representació

El Sant té una llegenda:

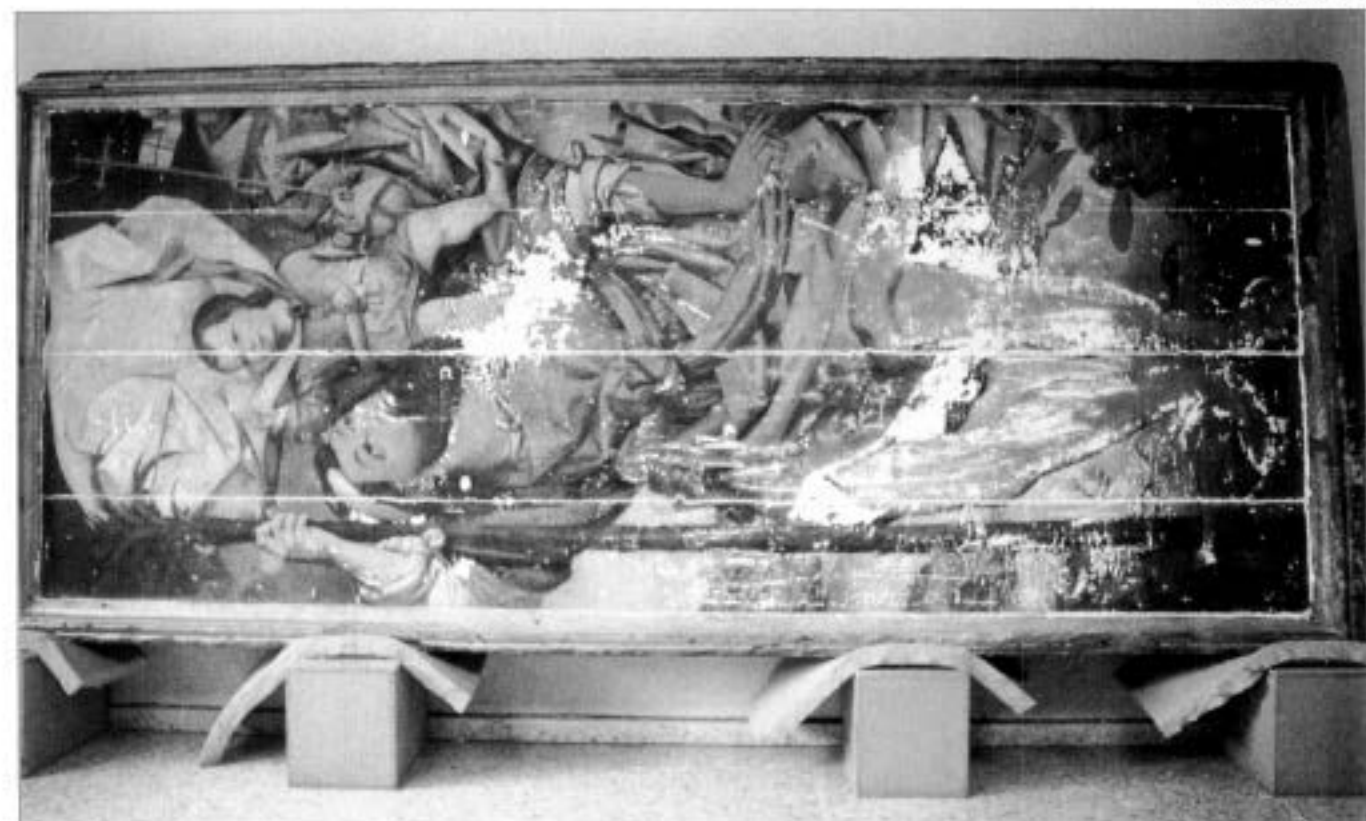
«El que de matí quan es lleva veu un Sant Cristòfol, aquell dia no mor de mort accidental».

Per això és bastant freqüent que a les grans catedrals i sempre a l'entrada aparegue una representació de Sant Cristòfol de grans dimensions, segons l'època en què haja estat fet, en representació mural, pintura damunt taula o amb pintura sobre llenç.

He pogut trobar pintures de gran format a l'entrada de la Catedral de Burgos, la de León, al mur nord de la catedral vella de Salamanca,² a la de Palma de Mallorca, a la de València (ara traslladada a l'aula capitular), i inclús a la Mesquita de Córdoba. Per això i per les grans mides i l'època en què ha estat realitzada aquesta pintura, em fa pensar que podria pertànyer a l'església Arxiprestal de Morella encara que no he trobat documentació que ho confirme.

Durant la guerra del 36, a Castelló, es va formar una junta denominada de recuperació que va guardar obres d'art de molts pobles de la província. De Morella va recollir pintures, orfebreria, creus, corones, reliquiaries, teixits, etc. Però

Estucat d'anivellació

aquesta pintura tampoc no apareix referenciada, encara que podria haver estat traslladada a Sant Miquel en aquells moments de confusió.³

Estudi històric de la pintura

No sabem per quines causes es trobava la pintura a Sant Miquel, però durant les obres de reconversió de l'església en centre de salut es va trobar aquesta peça en molt mal estat de conservació. Traslladada a l'Ajuntament, l'alcalde es va posar en contacte amb el Servei de Conservació i Restauració de la Diputació per dur a terme la restauració. Açò va ser el 13 de novembre de 1991 i el 18 de maig de 1993, una vegada aprovada la intervenció per la comissió de cultura, es va traslladar a Castelló on s'hi va realitzar la intervenció.

Autoria

Historiadors de l'art de la província, que han tingut ocasió d'observar detingudament aquesta obra, han comentat que per les característiques físiques podria estar propera als treballs de l'anomenat «mestre de la Porciúncula» artista dels darrers anys del S. XV, hereu encara de la pintura relacionada amb Flandes, que va treballar a Albocàsser i del qual queden obres al Museu d'Art de Catalunya i al Museu de Castelló. Encara que jo considero que aquesta obra és més tardana i les figures tenen unes característiques físiques. També s'ha parlat de Francesc d'Osona el Jove, però els rostres, sobretot les cares, es diferencien molt.

Espero que amb el temps els historiadors ens puguen ajudar a esbrinar l'autoria d'aquesta obra.

Fitxa tècnica

Matèria-tècnica: oli sobre taula.

Mides: 3,87 x 1,60 m.

Tema-descripció: representació d'un Sant Cristòfol.

Direcció tècnica i restauració: Francesca Adell, amb l'ajut puntual de restauradors del servei.

Restauració

El tractament de restauració va començar amb un estudi complet i una exhaustiva documentació fotogràfica. Després es van prendre mostres del su-

port i la capa pictòrica per a determinar exactament amb exàmens científics la tècnica amb què estava executada la pintura. Nosaltres, pel cromatisme, l'estètica i les grans dimensions, pensàrem que era una pintura al tremp d'ou, però els estudis amb microscopia òptica, espectrometria d'infrarojos per transformada de Fournier (FTIR) i cromatografia de gasos, efectuats a ICRBC,⁴ van determinar que es tractava d'un oli, i que també contenien (les mostres estudiades) menudes quantitats d'àcids grassos que podrien correspondre a un tremp de clara d'ou aplicat en el decurs dels anys.

L'examen previ

El suport de la pintura són quatre taules ajuntades a sang amb claus de forja clavats des de l'anvers com és habitual, remarcats per un marc daurat que forma part de la pintura. Pel revers els panells estan units per tres creus en forma d'aspa, tradicionals a la pintura valenciana.

La capa de preparació és molt grossa per anivellar i es trobava desagregada amb cassoles, serralades i perduda per cops i desagregació.

La capa pictòrica estava alterada amb molta pulverulència, badats, grans pèrdues i una zona a la part inferior deteriorada, quasi perduda.

La intervenció

El tractament va ser molt llarg en el temps i complet. Començant pel revers (després de ser protegida la capa pictòrica), les taules es van sanear i es van reomplir amb falques de faig i pasta de fusta per consolidar; es desinsecta i consolida completament durant temps.

A l'anvers, la pintura amb la capa de preparació va ser fixada, recuperant amb aquest tractament els aixecaments en forma de serralada i les cassoles. Després, els tractaments de neteja (molt difícils), la reintegració de faltants, previ estucat, i la reconstrucció cromàtica van tornar la llegibilitat perduda amb el pas dels anys.

El marc, d'or fi, va rebre el mateix tractament que la capa pictòrica perquè en forma part.⁵

Observacions

El sant va estar molt de temps als tallers per motius diferents. El gran format de la pintura ha dificultat la maniobrabilitat de la peça durant els tractaments i ha allargat el temps de la intervenció.

La restauració de la pintura va estar uns anys parada perquè l'entrada d'obres necessitades d'una actuació urgent als tallers va ser constant.

Els últims anys, les obres restaurades són primordialment pintures amb suport de fusta, per això hem aprofitat per prendre mostres i estudiar el comportament de les taules que conformen l'estructura dels retaules amb els canvis produïts per les diferents condicions climàtiques i pels tractaments a què s'han vist sotmeses. El Sant Cristòfol ha estat una important restauració amb bon resultat que ara es pot contemplar a Morella. La pintura va ser exposada la vespra del Corpus de 2002 i ha quedat definitivament situada a l'interior de l'església arxipresbital.

Notes

1.- De la Voràgine, Santiago: *La leyenda dorada*, 1. Ed Alianza forma. pp 407.

2.- VV.AA. "Las edades del hombre", el arte en la iglesia de Castilla y León. 1988. Proyectan las Diócesis de Castilla y León, patrocinan la Caja Salamanca y la Junta de Castilla y León. pp 217.

3.- Relació d'obres retirades de Morella per la junta de recuperació de 1936, consultada a l'arxiu de la Diputació Provincial de Castelló.

4.- Anàlisi realitzada a l'*Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales de Madrid*, per la química especialista Mª Luisa Gómez González.

5.- Informe tècnic de restauració, que es pot consultar al Servei de Restauració de la Diputació Provincial de Castelló.

COSTA SANT JOAN, 1
TELÈFON 964 160 336
MORELLA (*Castelló*)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

NOTÍCIES COMARCA NOTÍCIES

De la comarca...

Notícies repetides

Comencem un cop més esta secció recordant l'onada de robatoris que ja és tan descarada que van robar l'arxiprest de Morella en mig del rosari. També segueixen produint-se accidents dels que recordem el d'un jove de Villores a la Mata, ferit greu que va tardar quatre hores en aplegar a l'hospital i el darrer el 9 d'octubre a la corba del Llosar, on van resultar ferits dos vilafranquins i un tercer va morir.

Guirigall

A Ares es va celebrar el Guirigall, un festival folk que va comptar amb intervencions de grups i cantautors d'arreu dels Països Catalans. El professor i cantautor Biel Majoral ens va recordar que nosaltres estem globalitzats des de 1707. La Xalera va participar en les activitats.

Plaga

La *Lymantria dispar*, més coneguda con l'oruga peluda, va tornar a envair els carrascars de la comarca dels Ports i bona part de l'Alt Maestrat. Esta oruga, que es menja les fulles de les carrasques, va deixar estos arbres completament defoliats. Els boscos semblaven

cremats. De tota manera, passat l'estiu, les carrasques s'han recuperat, ja que aquesta plaga no les mata. Els qui patien pels danys que podien sofrir les carrasques eren els que tenen plantacions amb arbres micorrizats de trufa. També estaven molt pendents els propietaris de camps d'avellaners. La plaga té etapes cícliques i s'espera que en propers anys minve la seva expansió per l'acció dels paràsits que se la mengen.

Nomenaments

El forcallà Josep Ferrer ha estat nomenat rector de la Universitat Politècnica de Catalunya i el morellà Ernest Querol ha passat a dirigir l'Institut de Sociolingüística Catalana, ens de l'administració del principat dedicat a l'estudi d'aquella matèria.

Cultura

Ací al costat han publicat un disc sobre música y literatura populars a la *sierra del Maestratzo turolense*, on trobem Santiago Armengot i Ramon Ronzano tocant el Reinau de Villarlengo i a J. Vicent Castel i R. Ronzano fent la peça de Mosquerola Baile de la Plaza.

Aplec

L'aplec d'enguany es va caracteritzar per l'excel·lent organització de la gent d'Herbers, per la gran presència policial escorcollant vehicles, per la novetat d'un restaurant de plats combinats i per l'aplec d'iniciatives, una carpa on les entitats exposàvem la nostra producció. Com que a una part de la gent li agrada el parasitisme (aprofitar-se sense contribuir) els números han eixit justets.

Sorita

La Fundació Blasco de Alagón ha restaurat la Creu Coberta de la Balma, lloc on cada 8 de setembre es fa la representació de la lluita entre l'Àngel i el dimoni. Es van restaurar les pintures de Francesc de Cruella, datades al 1687, encara que la construcció de la creu data del 1687. Les pintures, plenes d'al·legories bíbliques estaven en mal estat de conservació. El sol i els agents climàtics les havien deteriorat. La presentació de la restauració es va fer abans de la tradicional representació.

Excursionisme

La Penya 4 Moles va organitzar, dins l'estiu cultural forcallà, la segona edició de la caminada per les moles. Aquesta prova, no competitiva, compta amb un desnivell de 2.400 m, la meitat de pujada, i una distància de 24 km.

Patrimoni

Dins les activitats d'extensió universitària de la UIJ s'han fet a Olocau, la Mata, la Todolella, el Forcall i Ares cursos de catalogació del patrimoni cultural i etnològic i de construcció de caps-grossos.

La vaga

La vaga del 20-J va tindre una escassa incidència a la comarca dels Ports. A la població on més es va notar va ser a Vilafranca, on 77 dels 800 treballadors de la fàbrica Aznar van protestar contra el decret del Govern sobre l'atur. A Morella l'Ajuntament es va mantindre en serveis mínims. A Morella també van

parar algunes empreses constructores. També es va notar una baixada en el volum de camions que transiten per la comarca, sobretot dels que porten la terra des de Terol fins les empreses taulelleres de Castelló.

Hotels

Els Ajuntaments de Portell i Olocau supliran la manca d'allotjaments que hi ha a tots dos municipis. Per este motiu estan impulsant la construcció de dos hotels rurals. Tots dos pobles es gastaran més d'un milió d'euros en la construcció d'estes instal·lacions turístiques. A Olocau invertiran més de mig milió d'euros en remodelar el Meson del Rei. Després es construiran dotze habitacions. A Portell es construirà un hotel rural amb vuit habitacions. En tots dos casos els Ajuntaments compten amb una ajuda del Ministeri d'Hisenda, que sufraga el 70% de les despeses de les obres.

Olocau

Els catorze alumnes de l'escola d'Olocau del Rei han editat un CD interactiu que descriu aspectes geogràfics i culturals d'este poble dels Ports. Així apareixen fotografies, un xicotet recull

històric, jocs populars com «bote», «abejorro» o «marco» i fotos antigues de l'escola. El CD l'han elaborat els propis alumnes de l'escola. Ells també han estat els autors de les fotografies.

Manifestació

Més de mil persones de la comarca (doscentes segons el Mediterráneo i no cap segons Canal 9) van acudir a la manifestació de Castelló per reivindicar la millora de les carreteres, poder tenir una SAMU, més dotacions per garantir la seguretat i una millora general de les infraestructures i serveis. Els Ajuntaments, les associacions, entre elles la nostra, i els particulars van recolzar de forma clara i contundent la manifestació, organitzada per l'Ajuntament de Cinctorres, que després d'anar des del Teatre Principal per la Porta del Sol i el carrer d'Enmig a la plaça de les Aules es va acabar amb la lectura d'un manifest a les portes de la Diputació, ja que ningú es va dignar rebre les autoritats que encapçalaven la manifestació, fet que va ser considerat pels manifestants, com a mínim, com una descortesia.

Ràdio i TV

La Mancomunitat Comarcal Els Ports millorarà la recepció del senyal de ràdio i televisió en els pobles de la comarca. Per això s'invertiran prop de cent mil euros, una quantitat que aportarà la Diputació de Castelló, encara que també s'espera una aportació del programa europeu Leader Plus. Es millorarà la cobertura de ràdio i televisió a Olocau, Vilafranca, Portell i la Mata.

Vallibona

□ La congregació de monges dominiques de Granada regalarà al poble una imatge del patró Sant Domingo. Cal recordar que la imatge original va ser robada de la seua ermita i encara no s'ha recuperat. Malgrat que la imatge no tenia massa valor artístic els veïns del poble van sentir molt el seu robatori. La iniciativa compta amb el suport de l'associació «Amics de Vallibona».

□ L'Ajuntament ha fet públic un plec per a la rehabilitació de l'ermita de Sant Domingo i així convertir l'entorn en un hotel rural. Tindrà capacitat per a 150 persones. Costarà més de 450.000 euros. D'esta quantitat la conselleria d'Economia es gastarà 270.000 euros. La resta

anirà a càrrec d'Agrofor, l'empresa que gestiona l'acotament de caça de Vallibona i Intercoop. De tota manera esta instal·lació no agrada a tots, alguns veïns del poble s'hi oposen per l'impacte ambiental que pot suposar a la vall del Cervol.

Cinctorres

□ La regidoria de cultura va preparar una intensa activitat a l'escola d'estiu. Dins d'este programa destacava una exposició sobre les dents de dinosaure que s'han trobat al terme municipal. A més l'escola d'estiu, que va estar dedicada a la natura, va comptar amb la participació de més de setanta xiquets, que van poder aprendre com és el cicle de depuració de les aigües.

□ L'Ajuntament demanarà a la Diputació la cesió del Palau dels Sant Joans, que és propietat de l'ens provincial. El regidor de Cultura, Josep Gisbert, creu que este edifici és l'ideal per albergar la col·lecció museogràfica de Cinctorres. Ara el consistori cinctorrà té previst demanar al Ministeri d'Hisenda una ajuda per finalitzar la restauració d'este edifici. Encara calen 400.000 euros per acabar esta rehabilitació. En l'actualitat s'estan fent les obres de la primera fase, que està pagant la Diputació.

□ Les excavacions paleontològiques que s'estan fent al jaciment Anna de Cinctorres han tret a la llum un impressionant fèmur de dinosaure. Pertany a un iguanodòntic i fa més d'un metre vint centímetres de llarg. Un equip de paleontòlegs del Grup Guix de Vila-real, la Universitat de València i l'Institut de Paleontologia de Sabadell van treballar més d'una setmana a Cinctorres. Van descobrir peces de cinc dinosaures diferents. Ara les peces es dipositaran al museu d'Arqueologia de la Universitat de València. S'ha treballat en una superfície de quaranta metres quadrats amb

excel·lents resultats. Les campanyes d'excavació podrien continuar la propera primavera.

El Forcall

Teatre, esport i recuperació de danses populars va centrar enguany l'escola d'estiu de Forcall. Hi va haver teatre, amb la representació d'Una Classe amb Don Abili. A més es va fer un curs de construcció de capgrossos, de la mà del professor Pepe Ortí. També es van organitzar cursos en què es podia aprendre a ballar les danses populars del poble. Els cursos aprofundien en «Els Dansants», una dansa tradicional a les fetes de Sant Víctor i de la Consolació.

Necrològiques

El dia 30 d'agost va faltar Camilo Ronzano. El gaiter mític de la nostra comarca va néixer el 1913 a Les Parres i després de viure bona part de la seua vida a Sorita va morir a l'hospital de Vinaròs als 89 anys d'edat. Començà a tocar als 14 anys. Va ser represaliat en acabar la guerra. Va tocar en pràcticament totes les festes de la nostra comarca i les comarques veïnes. També va faltar a principis d'any el canonge forcallà Manuel Garcia Sancho, arxiver de la diòcesi. Descansen en Pau.

Notícies de Vilafranca

Economia

□ A l'estiu es va parlar sobre la baixada de feina de la fàbrica Aznar. D'esta indústria depenen més de 700 persones de tota la comarca dels Ports, el Maestrat i també pobles de Terol. A Vilafranca han tancat totes les indústries menudes que també eren font de treball. Ara hi ha un monocultiu tèxtil, més quan l'agricultura i la ramaderia estan en vies d'extinció completa. L'historiador Josep Monferrer, recorda com el caràcter emprenedor dels vilafranquins ha quedat una mica estancat.

Festes

□ Vilafranca va celebrar el 50 aniversari de la festa de Sant Cristòfol. Al 1952 la massiva aparició de vehicles va motivar la creació d'aquesta festa, que va

acabar amb la fira de la Magdalena. Cinquanta anys després les dos conviuen. Es manté Sant Cristòfol i la fira s'ha recuperat. Enguany, per celebrar els cinquanta anys de festa es va ampliar el programa d'actes amb bous al carrer i el concurs de ramaderies que va organitzar la comissió de festes.

□ La fira de la Magdalena es va convertir, un any més, en un cap de setmana ple de vida a Vilafranca. Fins la vila van arribar més de 150 expositors. Es van superar els 2.000 metres lineals d'exposició. A més es van concentrar més de 200 cavalls, arribats de tota la comarca. A més de l'atractiu dels cavalls les nombroses activitats esportives i culturals van complementar el programa d'actes. A la fira també es va poder contemplar una exposició de minis i Seat 600.

Serveis

□ La Conselleria d'Obres Públiques ha tret a concurs la canalització de l'aigua del Pou de la Fos. Este pou garantirà el subministrament d'aigua als pobles de Vilafranca i Benassal. L'obra costarà

més d'un milió vuit cents mil euros. Perquè l'aigua pugue arribar a la Vila haurà de superar un desnivell de més de 700 metres. Es construiran dos dipòsits reguladors, un al mas dels Cingles i l'altre al Colldivol. Es preveu que l'aigua pugue arribar a la vila al 2003. L'arribada de l'aigua garantirà el subministrament al poble i també a l'empresa Aznar.

□ Desenes de veïns van veure com es tallava el servei de telèfon més d'una setmana. Telefònica va tardar tot este temps en fer les reparacions oportunes. A alguns si que sel's va reparar el servei, però a altres els van mantindre fora de cobertura més d'una setmana. La tronada que va avariar els telèfons, també va suposar que molts televisors i aparells electrònics s'espatllaren. El que va sobtar va ser que el Canal Plus quedés arreglat en dos dies i els telèfons estigueren sense reparar més d'una setmana.

Política

□ El president de la Generalitat, José Luis Olivas, va visitar la fàbrica d'Aznar. En la seva visita, Olivas, es va comprometre a garantir el futur de l'empresa tèxtil, que suposa el 80% de l'activitat de Vilafranca i els pobles dels voltants. En la seua visita l'alcalde de Vilafranca, Francesc Miralles li va exposar la necessitat de millorar les comunicacions a la comarca i garantir el subministrament d'aigua. L'agilització dels tràmits per a la construcció d'un centre de Salut va ser un altre dels temes tractats. El president de la Generalitat es va

emportar, com a regal, una cistella de rovellons.

□ El secretari general dels socialistes valencians, Joan Ignasi Pla, i el portaveu parlamentari a Madrid, Jesús Caldera, van visitar Vilafranca. A la vila es celebrava el 25 aniversari d'algunes agrupacions socialistes de la zona Ports-Maestrat. A l'acte es va retre homenatge als socialistes que van fundar les primeres agrupacions. En els parlaments Pla es va mostrar a favor del sou multimilionari que cobraran els ex-presidents de la Generalitat quan deixen esta faena. Mentre, Caldera va criticar el govern per la reforma laboral i va dir que Zaplana i Aznar no podran fer de maquinistes de l'Ave.

Ecologia

□ Un grup d'entre trenta i quaranta cigonyes van van fer etapa, a finals d'agost, a la població. Van elegir el campanar, la torre del darrere i algunes grues per passar la nit. Al matí següent van emprendre el vol per arribar a latituds més caloroses.

Esport

□ El Vilafranca C.F va celebrar el seu 25 aniversari com a club federat. Es va fundar al 1977 i des d'aquella temporada ha jugat en tercera regional, segona regional i primera regional, categoria en què milita a dia d'avui. El club mai ha realitzat fitxatges de jugadors forans, perquè sempre n'ha tingut prou amb els del poble i en les darreres temporades amb alguns d'altres pobles de la comarca o Terol. Partits entre els veterans i els juvenils i un sopar de germanor van centrar les celebracions.

**CASA
MASOVERET**

Tel. 964 160 948
Segura Barreda, 1
12300 MORELLA
(Castelló)

*La
Tenda
dels
Pernils*

Notícies de Morella

Cultura

□ Del 28 de juliol al 4 d'agost es va celebrar el Festival de Música de Morella en la seua vintena edició. Enguany, a més dels concerts, va incloure uns cursos internacionals de música d'orgue, violí, piano, flauta, cant coral i cant solista. Daniel Isoir -un dels millors organistes de França- s'encarregà d'obrir el festival amb un magnífic concert, diumenge 28. Dilluns, es va fer un concert de flautes (M. Galkin i Séverine Isoir) i clave (R. Miravet). El recital de piano de dimarts va mostrar el virtuosisme de Daniel Isoir fill interpretant obres de Debussy i Ravel. Ricardo Miravet va oferir, dimecres 31, un preciós i variat recital d'orgue amb obres barroques espanyoles i franceses. Dijous 1 d'agost es va fer al teatre un recital d'arpa a càrrec de Yanela B. Lojos Díaz. Anne-Marie Hellot, mezzo-soprano i professora del curs va interpretar la *Salve Regina* de Pergolesi i l'*Stabat Mater* de Vivaldi amb l'acompanyament de l'orquestra de cordes del festival. Dissabte 3, Marcos Galkin i l'orquestra del festival van interpretar obres de Telemann i Bach. La clausura, com és costum, a càrrec del cor del festival -compost per aficionats de Morella i els professors i alumnes del curs internacional- es va fer amb la interpretació de la cantata núm. 106 *Actus Tragicus* de J. S. Bach i el *Requiem* de J. Gilles, sota la direcció de Ricardo Miravet, organitzador i director del festival.

□ La Universitat Jaume I va organitzar dos cursos d'estiu a la ciutat. Un sobre *Tecnologia i creativitat* impartit per Llu-

ís Meseguer, Jordi Adell, Adolf Piquer i Roc Meseguer. L'altre, sobre *La sostenibilitat present i futura del bosc mediterrani*, dirigit per Javier Soriano Martí i Vicent Ortells.

□ La IX Trobada de Bandes de Música dels Ports i l'Alt Maestrat s'encetà amb un passacarrer format per les bandes participants: Agrupació Musical Santa Cecília d'Albocàsser, Banda de Música Font en Segures de Benassal, Unió Musical d'Adzeneta i la Agrupació Musical Mestre Candel de Morella. Al convent de Sant Francesc amb nombrós públic es va fer el concert de totes les bandes.

□ La banda de música morellana també va fer un concert el dia de la Mare de Déu d'agost en què va estrenar una cantata que recull tres poemes del Document de Morella d'Estellés. La soprano benicarlanda Gemma Roig va interpretar la peça del compositor i flautista Enzo Gioco, que també tocà la peça. Una altra interpretació de la Banda Mestre Candel va ser la que va oferir a la Plaça, recuperant també ells la tradicional Oferta a la Mare de Déu que enguany es va tornar a fer després de dos anys sense, a causa dels lamentables incidents del darrer any.

□ Els veïns de Morella van poder gaudir de la Dansa dels Tornejants d'Algemesí. Es tracta d'una dansa que guarda similituds amb la Dansa dels Torners de Morella. Es diu que dos rectors de Morella, Josep i Blai Querol, van explicar la dansa dels torners a Algemesí, que la va adaptar a les seues festes. A més, a Algemesí hi ha altres danses que també conserven trets semblants a les que es ballen a les festes morellanes.

□ La formació de cursos per a arqueòlegs i guies turístics de la zona del Machu Pichu al Perú va portar l'associació esportiva ESPEMO al país andí. Són constants els treballs d'arqueologia en aquest indret i d'això va nàixer un programa de col·laboració entre l'UIJ i l'Institut Nacional de Cultura del Perú.

□ L'Ajuntament va fer un agraïment públic a Miguel Ferreres per haver regalat una part de la seua col·lecció de dolçaines. També es va reconèixer la seua dedicació a la recuperació i exercici de la música tradicional de dolçaina.

Patrimoni

□ La Conselleria de Cultura ha començat la restauració de les pintures rupestres de Morella la Vella. L'abric ha estat adquirit per la Generalitat Valenciana. Es tractarà de tornar a les pintures l'estat que presentaven al 1916 quan van ser descobertes. L'abric de Morella la Vella és clau en l'art rupestre del Llevant. Una vegada fetes les anàlisis dels suports per documentar les pintures comencen els treballs de neteja. A Morella la Vella es poden apreciar grups d'animals pintats en estil esquemàtic, arquers i motius geomètrics.

□ El president de la Diputació, Carlos Fabra, ha anunciat que la Diputació de Castelló invertirà 1,5 milions d'euros en una exposició de pintura morellana. L'exposició es farà al 2003. També es compta amb el patrocini d'Ibercaja. Els responsables d'aquesta mostra seran Antoni Josep Pitarch i Ramón Rodríguez Culebras, que van ser els responsables de l'exposició «La Llum de les Imatges» a Sogorb. A l'exposició es recolliran les obres pictòriques que van eixir dels tallers morellans a l'època medieval.

□ El jaciment de dinosaures de la mina de la Parreta de Morella ha aportat més de 800 restes de saures, a més de peces de cocodrils, tortugues, peixos o plesiosaures. La darrera de les peces que es va extreure va ser un os sacre d'un sauròpode, tota una novetat segons va apuntar el paleontòleg Josep Miquel Gasulla. A més es va trobar l'os filion d'este mateix dinosaure. Les peces estaven articulades i han necessitat d'un complex treball per a la seua extracció. El passat

mes de juliol les troballes van ser visitades pel paleontòleg de la Universitat Politècnica de Madrid, José Luis Sanz. Més del 50% de les restes trobades a la Parreta són dents de cocodril, la resta ossos de dinosaures.

Turisme

□ Tant l'Associació Turística de Morella i Comarca com el Patronat Municipal de Turisme van considerar tot un èxit la celebració del Mercat medieval. Artesans i comerciants van exposar els seus productes als centenars de persones que cada dia van passejar pels carrers que es van convertir en medievals gràcies al grup *Gusarapo*. Com en altres edicions es va poder gaudir, a l'antic convent de Sant Francesc, d'un bon sopar medieval organitzat pels nombrosos restauradors de la comarca.

□ Morella va recuperar enguany el Mercat Medieval com a principal promoció turística del mes de juliol. Fins la ciutat van arribar al voltant de cinquanta artesans. Els restauradors de la comarca van oferir un sopar-degustació a l'església del Convent de Sant Francesc. Mentre, fins la ciutat, van arribar desenes d'artistes teatrals que van animar els carrers. La jornada de divendres es va veure entorbida per la pluja, però la resta del cap de setmana l'arribada de gent va ser massiva.

Serveis

□ L'Ajuntament de Morella ha concedit la llicència d'obres per a la construcció de l'institut de la ciutat. És el darrer pas per a que puguem començar les obres de l'IES. Per a concedir la llicència, l'Ajuntament estava a l'espera d'un informe de la direcció general de Patrimoni, com que estés informe encara no ha arribat l'Ajuntament ha donat la llicència. Aquest informe havia de determinar la idoneïtat del lloc escollit per construir l'institut, ja que es farà fora del recinte emmurallat. Els pares han valorat la llicència d'obres, com un pas més perquè es facen les obres.

Esport

□ El VI Open Internacional d'Escacs de Morella, organitzat pel Club d'Escacs i l'Ajuntament va aconseguir una nombrosa participació amb primeres figures com Roberto Cifuentes (xilè-espanyol, núm. 4 nacional i el rus Oratovsky -guanyador de l'Open. De la participació dels aficionats morellans cal destacar Ignacio Gasulla (ànima d'aquest Open), Roc Meseguer, Miquel Ortí, Javier Ortí, Raül Guimerà i Octavian Mirne. Durant l'acte de clausura i entrega de premis es va fer un homenatge a Leo Ortí per ser una de les persones que més ha estimulat aquest esport.

□ Enduro Camins de Morella va ser la prova motociclista organitzada pel Motor Club Morella. Dels quasi setanta participants -amb la presència de pilots del Ports i el Maestrat- cal destacar José Manuel Pellicer (primer lloc en senior) i Arturcasanova i Vicent Escuder, participants del París-Dakar. Un dels organitzadors, Jorge Garcia, destacava l'esforç, la participació i la col·laboració per part de tots.

Fira

□ A pesar de la climatologia adversa, molta gent va acudir a la fira per a comprar les més diverses aïnes, veure l'exposició ramadera, les demostracions de gossos d'atura i tots els estands de maquinària, tractors i vehicles de tota mena. La fira de Morella va obrir les seues portes amb més d'un centenar d'expositors. Enguany no hi va haver porcs. El ramat oví i el vaquí va copar l'exposició ramadera, sobretot els ramaders de raça avilenya. En el decurs de la fira va haver degustacions gastronòmiques i subastes d'animals d'aquesta raça. Per

millorar la cabanya ramadera de la comarca es va subvencionar fins un 20% la compra d'animals de raça selecta. La fira va ser closa per la consellera d'agricultura, Maria Angels Ramon Llin. Es calcula que més de 10.000 persones van visitar la ciutat en el decurs de la fira.

Política

□ El vicepresident del Govern i ministre d'Economia, Rodrigo Rato va visitar Morella. Va ser una visita ràpida. Rato va estar acompanyada per la gerent de la Fundació Blasco de Alagón, Laura Peñarroya. El vicepresident del Govern va visitar l'església de convent de Sant Francesc per examinar els llocs on Patrimoni de l'Estat té previst construir un Parador Nacional de Turisme. Va ser una visita privada, en la que Rato anava acompanyat de la seua filla. Després es va dirigir a Alcanyis.

□ Fran Medina, regidor del PP, va ser nomenat per la Diputació assessor i coordinador del projecte de rehabilitació i dinamització del castell i les muralles. D'aquesta manera l'Ajuntament queda exclòs de qualsevol acció sobre el castell i les muralles. Un dels primers efectes és que no s'encén la il·luminació que la Diputació li vol penjar a l'ajuntament i la pèrdua de dos llocs de treball dependents de l'ajuntament. El mateix portaveu del PP va denunciar l'Ajuntament per haver traslladat la creu de Santa Llúcia a l'edifici de la Sala.

Com que ens agrada el passat us fem un repàs telegràfic de les coses que van aplegant. Si ens agradare el present ho fariem amb eixa escritura curta dels missatges de mòbil. Estem desesperats: això de que ens envien tantes coses té efectes perversos: ens agradarie plagiar vilment moltes coses que fan per eixos móns de Déu.

Els nostres veïns del Mas de les Mates, tan actius ells, firmen convenis amb l'Institut Aragonès de Foment per adequar la sala de Paleontologia de la nova seu i han presentat a Saragossa un llibre sobre la Mochiganga i la festa de Sant Antoni. (www.elmasino.com)

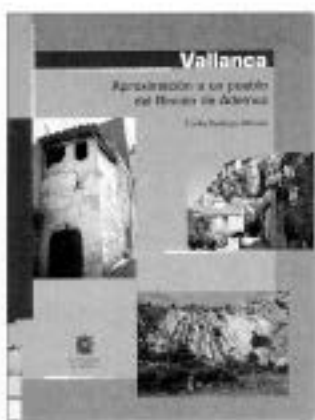
De l'Horta Sud hem rebut un fum de coses, com l'edició de les actes municipals de Picanya a la guerra civil, cosa que haurem d'escometre un dia d'estos ací. També un manual de geografia física i uns mapes escolars de la comarca que també són excel·lents idees a copiar. També un llibre de R. Tarín sobre els drets i regadius i la guia didàctica del Museu. De l'arxiu, el núm. 12 de la revista *Torrents*

que recull les comunicacions del tercer congrés d'història d'aquella comarca, d'on destaquem un article de M. V. Febrer Romaguera explicant els censals agraris a la doctrina foral valenciana.

A Polinyà del Xúquer han fet una monografia sobre l'associacionisme obrer a principis del XX, matèria verge ací. Del Camp de Morvedre ens aplegue un llibre de fotos de Benavites al s. XX; almenys d'això tenim algun CD en algun poble i els arxius Pascual i Franco a Morella. Fins i tot del Racó d'Ademús ens aplegue una monografia local sobre Vallanca.

Una novetat és la *Revista de Estudios comarcals* de la Foia de Bunyol amb articles sobre arqueologia, el turisme o el ferrocarril en aquella comarca. També es parla del primer carlisme i apareixen un moment els nostres vells amics Cabrera i el baró d'Herbers.

Si fem cas a estos de l'Orella, de la nostra futura capital, Alcanyís, ens aplegue un catàleg de l'escultures de gres de l'alboraienc Enric Mestre, amb

pròleg de Romà de la Calle i un altre dels olis de Rubén Vidal

Al 41 del vallencs *Quaderns de Vilaniu* hi ha els problemes ambientals amb l'AVE i la explicació dels fons arxivístics existents per a l'estudi dels boscos, matèria que afortunadament tenim encetada amb l'obra del senyor Eixarch però que caldria completar seguint les passes de l'article, perquè a l'Arxiu Històric de Tarragona hi ha documentació dels bos-

cos de municipis pròxims de Castelló i Terol (us sona la frase?), fons que haurem de buidar quan tinguem cinc o sis minuts.

De la nostra universitat, hem rebut el catàleg de publicacions i la memòria d'activitats del curs 2000-2001 on hi ha ressenyades, entre d'altres, les que van fer a la nostra comarca.

Dels partits polítics també ens envien revistes, i hem descobert que la gent del Bloc Nacionalista

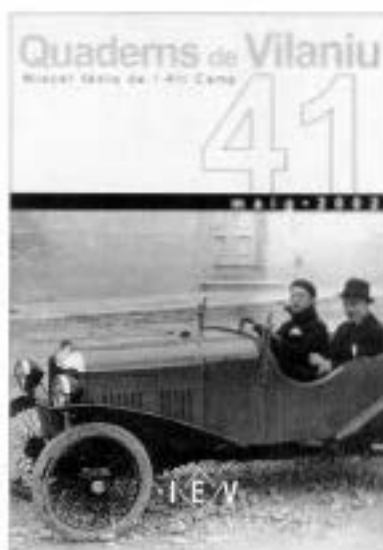

té una secretaria comarcal que es diu del Maestrat i que ens inclou. Ja haurien de saber que el respecte al nom de la nostra comarca és cosa que valorem molt a l'hora de prendre decisions.

Són molt interessants les *Actes de les Primeres Jornades d'Història d'Amposta*. Hem trobat un article de Josep Alanyà sobre el procés inquisitorial que el papa Luna va obrir contra el castellà d'Amposta fra Pedro Roig de Moros per tota classe de delictes, qui sap si el major haver donat suport al comte d'Urgell, en comptes del candidat papal Ferran d'Antequera. També hi ha un article de J. R. Sanchis que parla de la conflictivitat del pas de ramats de la Batllia d'Aliaga (Fortanete i pobles de la vora) per terres valencianes al segle XV, un tema del qual ha alguna cosa però que caldria aprofundir en un futur a la nostra comarca, que només ix citada com a punt de pas actual dels ramats. També és curiós topetar un document en català a Villarroja de los Pinares.

Del Centre d'Estudis del Gaià ens apleguen els números 5 i 6 de *La Resclosa*, d'on destaquem articles sobre la indústria tèxtil medieval i la presència del monestir de Santes Creus a la part de Tortosa.

El número 23 dels *Quaderns* banyolins és monogràfic sobre els vertebrats fòssils del Pla de l'Estany. Si us interesse la paleontologia hi trobareu ben bé de tot.

L'Aplec al nostre arxiu

Si recordeu, al passat Aplec, que ere el que comple les noces d'argent, la benemèrita (i mai millor dit) gent d'Herbers va preparar una exposició sobre eixos 25 anys. Podem donar fe de les dificultats que van tenir per replegar el material que es trobava dispers pels diferents pobles a les cases dels organitzadors i en altres fons com el que teníem al Centre.

Per tal d'intentar evitar eixa situació en el futur, l'organització ens ha portat una bona part d'eixos materials perquè els afegim al nostre Arxiu Comarcal dels Ports, que és el nom rimbombant que li hem posat a la cinquantena de caixes on anem guardant materials de la comarca.

**No volem a Déu parlar
com si fos un foraster.
El, que ens donà la llengua,
en cap terra és estranger**

(per la desvertebració de l'Argelès)

El material ocupa una caixa d'arxiu i un rotlle de cartells i inclouen cartells, retalls de diari i fotocòpies, programes de mà, exemplars del *Notícies* d'alguns darrers aplecs i reproduccions fotogràfiques d'enganxines o imatges, algunes de les quals tenen un sabor històric impagable.

No cal ni dir que tot eixe material està a la total disposició de qual-sevol que ho pugue necessitar, especialment de les futures comissions aplegueres.

Sussòrdenes!

L'altre dia a Cantavella hi havia un destacament de Cavalleria, suposo que per alguna parada de sementals, que pel que es veu ara fins els soldats porten galons. Però això em va recordar el compliment del deure.

Si algun agosarat ens haguere dit que en esta revista ressenyariem un llibre del Ministeri de Defensa, i més encara, que la nostra revista eixiria a la bibliografia d'una publicació militar, haguérem pensat que no tenie el cap clar per sobredosi d'imaginàries. Però com la realitat sempre, sempre, sempre supera la ficció, hem trobat una excel·lent publicació del nostre compatriota, el brigada artiller Miquel Peñarroya i Prats, que deu ser un d'eixos suboficials superiors il·lustrats, que un sempre agraié quan en topetave un a l'hora de servir, en aquells llunyans temps en que els objectors estaven en una estranya situació legal i els altres érem els últims de Filipines que anàvem on ens manava l'ordre del dia fins que aplegava el dia D quan ens tocaven la florejada i ens endufem aquella blanca que sempre feie suposicions sobre el nostre valor...

En aquesta publicació, fruit de la seua

tesi doctoral sobre el llenguatge militar, trobarem des del llenguatge que utilitzem els soldats rasos fins el llenguatge més tècnic de les instruccions més específiques o l'ús excessiu de formulismes en l'àmbit castrense. També hi ha aspectes com l'ús del llenguatge i l'estètica militar en altres àmbits, com la publicitat, l'esport i el periodisme, tot explicat amb el rigor del cas però repescant notes d'humor com quan, tot citant un diccionari militar decimonònic, rescata l'entrada *Sitio: Un militar tiene en su hoja de servicios un grado por el sitio de Morella; pero no sabemos si estuvo dentro ó fuera de la plaza. A otro militar, en el mismo sitio, una bala lo dejó en el sitio*

La monografia té l'interés afegit de recollir el llenguatge propi de la tropa forçosa en el moment de la seua desaparició substituïda per tropa a sou per a la qual calen anuncis a la tele per buscar gent disposta a pegar barrigassos o a tirar pepinassos. Què faran tots estos quintos d'ara que d'ací uns anys no podran contar anècdotes de la mili, que és el que acabem fent tots, fins i tot ressenyant llibres on ix el nostre heroic regiment com a exemple d'alguna aportació lèxica o sintàctica.

Des del punt de vista comarcal, ens ininteressa l'ús de la bibliografia local, com el famós llibre d'*Estanislaò de Kostka* sobre les carlinades, a l'hora de parlar de la vigència del llenguatge tradicional. L'obra inclou un ample glosari on es recull part important d'aquest llenguatge especial tan contrastat entre l'ús de termes i formes molt antics al costat de l'ús de termes moderníssims a que el progrés tècnic obliga; i contrastat també entre l'ús informal i la formalitat de les comunicacions en diferents situacions.

C. Ripollés

El lenguaje militar: entre la tradición y la modernidad / Miquel Peñarroya i Prats. - Madrid: Ministerio de Defensa, 2002. -282 p. - (Col·l. Tesis Doctorales). - ISBN 84-7823-919-7.

CD d'Olocau

La bona gent de l'AMPA d'Olocau ja ha publicat el CD que tenia previst sobre la vila i la seua escola. En eixa obra, de molt fàcil instal·lació al nostre ordinador trobarem informació sobre aquests dos aspectes. En la part més escolar, a més de fotos de l'exposició de material escolar i aules de diverses èpoques trobarem les típiques fotos de grups escolars, això sí, perfectament identificat cada personatge en passar el ratolí per la cara corresponent.

Hi ha un apartat sobre la història i un sobre el terme, amb fotografies dels indrets més característics del poble i el terme, inclosos alguns del masos que continuen habitats.

Guia carlista

El bíbleg madrileny Javier Urcelay és l'autor de diverses obres sobre el carlisme i la darrera pretén ser una guia carlista per a visitar estes comarques tan significades i de tan elocuentes topònims.

La primera cinquantena de pàgines introdueix el tema del carlisme, l'assumpte del topònim que titula el llibre tan discutit o notes biogràfiques de carlins assenyalats.

El cos del llibre és una aproximació als llocs carlins de cada poble. Primer hi ha les dades bàsiques històriques i demogràfiques de cada poble que ix i a continuació s'hi ressenyen els principals fets carlins del lloc i els llocs on ha passat algun fet de significació carlina. L'esforç resulta meritori però desgraciadament ja ens han comentat un parell d'identificacions errònies de llocs a Morella i al Forcall que caldria corregir en

hipotètiques futures edicions per evitar la repetició d'errors.

La coberta és una visió invertida, no sabem si ja al quadre original de 1840, de la bassa del Prat i la part de la murada de la Porta Ferrisa a la de la Nevera. Les fotografies en color situen al lector als llocs carlins.

El Maestrazgo carlista: una visita a los escenarios de las Guerras Carlistas del siglo XIX / Javier Urcelay Alonso. - Vinaròs: Antinea, 2002. - (nº 18). - 384 p. - ISBN 84-89555-72-9. - 20 EUR

Valencià

Les actes del IV Congrés de Filologia Valenciana que, en homenatge al Dr. Joan Veny, es van fer l'any 2000 contenen moltes aportacions que pas-

sem a destacar. L'escriptor Toni Cucarella parla de llengua col·loquial i llengua literària i de l'absurda distinció entre ambdues especialment pel lèxic que hom suposa local. Vicent-Ferran Garcia Perales compara els originals de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* i la publicació que se'n va fer i com Sanchis Guarnier trobà els mots Paníscola i paniscians, tan discutits i també ens podem entretenir amb alguna altra dada més referent a la nostra comarca.

José Enrique Gargallo aborda els parlars xurros. L'única referència a Olocau és per a situar-lo al mapa, cosa que també farà Francesc A. Martínez Gallego en el seu article sobre identitat de grup i llengua, que també cita el treball d'E. Querol sobre els valencians i el valencià. Gargallo també ens parla de la gent de Bel i Vallibona, gent que són *de per amunt* per als rossellans.

Javier Giralt Latorre ens analitza els paral·lelismes dialectals entre el ribagorçà i el valencià, interessantíssim.

Antoni López ens parla del valencià estàndard a la Bíblia valenciana, adaptació de la Bíblia Catalana Interconfessional i es fa esment del Llibre d'Hores de Morella, que Germà Colon va curar l'any 1960, com a font de criteri per a la faena.

Joaquim Martí Mestre ens parla del lèxic social en la literatura de cordell on ens apareixen els carafals, escrit així.

Josep Martines analitza els mots atañellar traüllar i traucar, i les diferents significacions que prenen segons la comarca. Per exemple, diuen que a Vila-franca atañellar és midar a l'ull l'extensió d'un camp segons el DCVB, però eixe no és el significat majoritari.

Mar Massanell delimita l'ús de la paraula picaport com a isoglossa per delimitar la frontera entre català occidental i oriental.

Ricard Morant i Miquel Peñarroya coincideixen novament en l'ecologia lingüística i comencen amb una pregunta capciosa: què és més important de conservar, els concerts de Brandenburg de Johan Sebastian Bach o els tocs de dolçaina de la processó del Corpus de Morella?

Hèctor Moret es pregunta si el Baix Aragó parla valencià i per a caracteritzar-ho parla del tractat d'antropologia sobre la nostra comarca, el llibre *Vallalta i Miralcamp* de J. F. Mira. Després compara fonètica (per exemple, la diftongació de les e obertes que comparteixen algunes poblacions dels Ports i el Matarranya), la morfosintaxi i el lèxic.

Miquel Àngel Pradilla parla del continuum tortosí-valencià i demana un model formal tortosí transfronterer que no siga ni el barceloní ni el de la ciutat de València.

Estudis del valencià d'ara. - València: Denes, 2002. - 675 p. - ISBN 84-88578-07-5

Federats i coordinats

Amib aquest títol presentem un parell de llibres de les entitats on estem associats. No hi ha gran cosa de la nostra terra, però això deu ser culpa nostra.

El primer recull les actes del congrés sobre franquisme i transició democràtica que es va fer a Palma l'any 1997. Hi trobarem la conferència de J.F. Mira sobre les estratègies culturals i un article col·lectiu sobre la llengua catalana als butlletins oficials eclesiàstics.

Pel que fa a la nostra diòcesi tortosina es parla breument de la escissió de 1960 per analitzar la qüestió lingüística de 1938 a 1975. Fèlix Bilbao, bisbe fins 1943 es caracteritza, segons els autors, per l'agraïment sincer a les tropes nacionals i no dedicà ni un sol moment de preocupació a la qüestió de la llengua tal com el seu successor, el bisbe Moll, pastor fins 1969.

El silenci envers la llengua sorprén als autors especialment a partir del Vaticà II i conclouen que *aquests convits sense dubte a Tortosa serien debades*, perquè el bisbe estava més preocupat per la immoralitat a les platges i la indisciplina sacerdotal.

La primera vegada que s'escriu alguna coseta en català és en la primera allocució pastoral del bisbe Ricard M^o

Carles que, després d'adreçar-se en castellà a les autoritats va fer sis-centes paraules en tortosí, encapçalades per un *I a vatros, poble de Déu*, que els autors marquen al calendari (16-8-1969) per allò de la sorpresa. De 1969 a la mort del dictador s'usa el català en cinc ocasions, a vegades en doble text castellà.

En definitiva, un trist balanç en una diòcesi que encara avui, en les qüestions religioses, en el millor dels casos és bilingüe, i en la qual, com queda clar en el seu butlletí oficial, mai no arribaren a respirar-s'hi els aires torrassians.

L'altra publicació té el capitalí títol de «L'aportació de les comarques al patrimoni valencià» i també recull articles d'un congrés. Antonio Ariño parla del associacionisme de patrimoni cultural i en compta 8 entitats a la nostra comarca, l'1 % del País. Pel que fa a bibliografies comarcals som una de les poques comarques que en tenim encara que caldria fer una base de dades seriosa si algun dia tinguérem quartos. Hi ha altres articles interessants, com un de Miguel del Rey sobre aspectes taxonòmics en arquitectura rural i un molt clar (*of course!*) de Vicenç M. Rosselló i Verger sobre el patrimoni toponímic on fins i tot ix el Muixacre per a exemplificar.

Hi ha articles especialment optimistes, com el que aboga per l'aprofitament de sinèrgies entre els Centres de Professors i els centres educatius i els Centres d'Estudis comarcals. Efectivament, això deu ser normal a la resta de comarques.

Jo, a part, acumulo més dades per a la meua suposició que això que en diuen Alt Maestrat (suposada comarca amb uns pobles dels Ports i uns del Maestrat) no existeix. No troben cap entitat de defensa cultural ni autors literaris (diuen diversos autors) i en canvi la nostra nana comarca sí ix a totes les estadístiques.

Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana. - Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2001. - 763 p. - ISBN84-95684-30-6

L'aportació de les comarques al patrimoni valencià. - Paiporta: Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià, 2002. - (Estudis). -197 p. - ISBN 84-95802-11-2

Fotos de Franco

Vicente Franco, el metge que va re-
tratar Morella ha estat una de les exposicions més visitades de les sales de l'Ajuntament. Un passeig pels anys seixanta i setanta on les persones són els veritables protagonistes de la vida del poble, Vicent Franco ha donat al poble esta valuosa exposició carregada de nostàlgies i sentiments.

L'Ajuntament ha editat un catàleg on a més de les fotos, d'un indubtable valor històric, hi trobem textos de l'alcalde, Manuel Jardí i Julià Pastor, que situen i contextualitzen la labor fotogràfica i sanitària de l'autor.

Els fragments de conversa amb el metge són, a part de les fotos, el més interessant: la seua Vespa, el venir d'una ciutat més gran que Castelló (Elx) a Morella, l'àmbit d'actuació de Tronxó a Ares, perquè Morella era un nus de comunicacions per autobús...

També recorda l'assistència als masovers els dies de neu, la creació d'un quiròfan o com escoltava Radio París, que li pareixia més de fiar que la Pirenaica. També ens relata l'inici del món tofonaire. Una delícia que, amb l'arxiu Pascual que acaba quan Franco comença, configura un arxiu fotogràfic de Morella de primera magnitud.

Foto: Vicent Franco

L'APORTACIÓ DE LES COMARQUES AL PATRIMONI VALENCIÀ

198 p.

OFERTA ESPECIAL PER ALS SOCIS

Si us interessa aquest llibre de la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià podeu aconseguir-lo al nostre local al preu reduït de 6 EUR.

Aquest preu és EXCLUSIU per als socis de l'entitat i pels anunciants i subscriptors d'*Aul* o *Papers dels Ports*

El noi NO

(Intent de narrativitat dedicat a les persones més negatives d'este món i amb interès d'introspecció mental.)

per Manuel Beser i Jordà

Benvolguts enemics en general! Primer de tot em presentaré per si no em coneixeu. Em dic No No i No, i visc al carrer de la Nul·litat, número zero. El meu codi postal és el 00000 i el meu poble es diu No-entrotbaràs-enlloc. Voleu saber el meu número de telèfon? Val més que no us el digui, perquè ja us el podeu imaginar. Recordeu en tot cas, que el prefix és el 00. La meua edat és com la de Jesucrist, ja que vaig nàixer l'any 0, i malgrat que sóc etern, tinc una personalitat molt poc positiva i molt, molt, molt negativa.

El meu país és ben curiós: no el trobarieu pas en cap mapa, ni us el penjarien a la classe, perquè jo sóc del país de No-hi-és. No hi ha rius, ni valls, ni muntanyes, ni pobles, ni ciutats, és a dir, que no hi ha res però, és molt tranquil: mai passa res. No hi ha guerra, ni pau, sinó una dolça pesantor, i així no ens barllem mai amb el país de Ningú. Per no tenir, no tenim ni carreteres, ni trens, ni camins, ni altres vies de comunicació, així és que ningú es comunica i, en conseqüència, ningú s'enfada: un avoriment absolut cau sobre nosaltres.

Tampoc tenim cultura, ni ensenyament, ni llenguatge. Però, us he de confessar (no ho digueu a ningú) que ara he estat estudiant alguns idiomes i és per això que m'he posat a escriure. No gaire bé, com podeu veure... Però, tornem al tema de la cultura... Per exemple, de religió no en tenim, i tot i que venerem al Déu-n'hi-do, cadascú pot fer el que vol, que tot està malament; de tant en tant fem alguna romeria, però l'únic que aconseguim és barallar-nos i discutir més, que és el que més ens agrada. De fet, fruïm d'un nihilisme dels valors: ni bons, ni dolents. És a dir, que l'obliguen

a fer el que et vingui més de gust, i en conseqüència tothom decideix no fer res, que és el millor que es pot fer.

De ciència, només en tenim una que s'anomena Calla-i-no-digueu-res, per tant, no us en puc parlar massa, perquè no és res més que un embolic de mentides que no fan cap enfloc. Ara s'ha posat molt de moda la tecnologia aplicada que consisteix, entre altres coses, a contaminar l'aire de pestilències, embrutar

al màxim les aigües, fer transvassaments entre aigües (per veure si acabem d'una vegada per totes amb l'aigua, que massa que en tenim!) i finalment ara s'estan instal·lant uns bonics parcs eòlics molt nets que envigoreixen el paisatge (les vaques i els corders hi poden pasturar si no s'esbarren) i unes ben estètiques antenes per als telèfons mòbils que són molt beneficoses per a la salut (física i mental). I no parlem del cable! que és una preciositat penjat a les façanes!

D'educació i d'escoles no ens fan cap falta perquè aprenem per naturalesa, a més el professor No-ha-vingut no fa classes (vés a saber per què), i la senyoreta No-vindrà està a l'atur perquè no hi ha places. Per tant, els no-nens/es i els no-nois/es estan desesperats respecte al fosc futur que els espera. Perquè, de fet, no aprenen i amb això ja en tenen prou per a ser uns bons negats/des, i d'aquesta manera cada dia que passa són més maleducats/des. L'administració educativa, que no sap res del que cal saber, no se'n preocupa, perquè no té res que la preocupi, i tots es van passant les responsabilitats aconseguint un descontrol total. Els plans d'estudi que fan no serveixen, perquè no compten amb ningú, i per això tampoc s'apliquen, ja que el pressupost és 0. Vosaltres creieu que així pot anar bé el món? Doncs la resposta ja us la podeu imaginar!

De política, tenim l'absoluta anarquia, així que, no anem ni a votar. Fa algun temps hi havien els partits Res-per-tots i Tot-per-tots, i crec que va guanyar el primer. I així estem: no estem enlloc. Em permeteu una confidència personal? Jo voldria fundar un partit polític (espero que em voteu, almenys vosaltres, va!) que es diria «Mai-fem-res-de-profit» i que, de passada, recolzés una ONG que fos de les panteres, ara que està de moda això, i que es digués Res-de-bo-sensefronteres. Com el títol ho diu tot i no diu res, ben segur que aconseguiríem un país amb més empenya negativa. Mireu quins lemes: Negar és triomfar! Sigues negatiu sense motiu! Si ets negatiu i no guanyes, et tornem els diners! Visca la negociació global!

Què voleu que us digui de la nostra cultura lingüística i literària? Doncs senzillament, que no en tenim. Generalment i si molt convé, ens comuniquem per gestos, i això ja ho diu tot. O sigui que tenim un simbolisme emmadit que no precisa de parla; per tant el nostre únic fonema és [O] que ja és molt, i a partir d'aquí fem el que podem. De literatura és ben clar que no en tenim, tot i que fa temps algú va arribar a traduir alguns

gestos en una obra que es deia «Ningú no comprén ningú» i que uns joves van començar a fer-ne cançons. I evidentment jo que faig idiomes per internet que us escric (molt malament, és clar) les meves aventures i il·lusions. Perquè el que és aquí, d'imaginació no n'hi ha, ni n'hi haurà, sinó que tot és pura còpia. Aquest ha estat el resultat que ningú parle la nostra llengua: que ningú es pugui entendre.

De què us podria parlar més que no us hagi dit abans? Ah! sí! Us he d'explicar què faig. En realitat és ben poca cosa... per no dir res. Doncs ara us parlaré de mi. Mireu, en realitat no faig res, perquè no tinc res a fer, així és que això que faig és un pur *divertimento*, com aquell qui passa l'estona, vaja! Que qui dies passa, anys empeny, oi? Per tant, no cal que us ho prengueu tan seriósament. Tots estem a l'atur aquí i l'únic que fem és enredar o enganyar tot el que podem i a final de mes no cobrem ni un duro.

I és que com que no mengem, no ens cal anar a comprar. I no hi ha forma més bonica d'alimentar-se que passar de l'aire. Alguna vegada ens veiem obligats a fer petits intercanvis i per això tenim una senzilla moneda que s'anomena l'euro-no, amb monedes de 0, 00, 000 i 0.000 i els corresponents euro-nomets que són un quart de 0, mig 0 i tres quarts de 0. Vigileu els números que no és el mateix un zero a la dreta que a l'esquerra, perquè si no, us equivoqueu i doneu una moneda per una altra! Sort que no la fem servir gaire, que si no... l'enxampen totes les peles! I mira quina gràcia que et fa! Llavors sí que et quedes amb un bon pam de nas! I amb una bona n-euro-si que no te la treu ni el psiquiatre. Aneu, aneu a comprar si podeu...

Com podeu observar aquest país no és gens divertit. Em deixàreu venir al

vostre? Sóc molt negat, ja ho veieu, i és que sempre dic no, i aixó em dóna forces per a sobreviure. Sabeu què passaria... Ja m'ho suposo... que sempre us «tallaria», però ben segur que em farieu cas, perquè no sé si ho sabeu que les persones que sempre diuen no i criden molt, de vegades fan por i respecte. Proveu-ho alguna vegada... No digueu sempre que sí a tot, i veureu com en sereu d'importants. I tothom dirà:

- Jo no sé res, en canvi ell sí que sap!

Discrepar és bo i fins i tot necessari... Així es fan moltes coses... dient no. No recordeu en Raimon? «*Digueu no... no saltres no som d'això món, no... digueu no...*». I ara què? hem de dir sí a tot? Mireu, mireu com va el món: odís, enveges, robatoris comercials, xenofòbies, immigració, guerres i més guerres...

Voleu que us digui un secret? Alguna vegada a la nit m'escapo i me'n vaig de festa. No? Hi ha una discoteca que no sé si la coneixeu i que es diu *No name* i la veritat no és que lligui massa, però l'altre dia em va passar una cosa... Us ho puc dir? Va, us ho dic! És que em fa una mica de cosa... Sabeu que vaig conèixer una no-noia? Sabeu què em va dir? Doncs que com que no li agradava gens i era un negat per a tot que potser podríem ballar i sortir junts... Mireu, em vaig posar com un tomàquet de vermell. Com podria dir-li no? Llavors li vaig dir un sí a mitges: potser sí..., potser no... I em va agafar i em va tirar (sic) a la pista de ball. Vam ballar fins que el cos ens va dir prou i al final vam quedar per un altre dia. Una passada, col·legues, una passada. Però el món em va caure a sobre quan li vaig preguntar el seu nom. Voleu saber com es deia? Era un nom horrorós: es deia Sissí, sí com l'emperadriu aquella que estava mig boja, sí. L'única cosa a favor era que teníem els

mateixos gustos. Ens vam anar coneixent i vam decidir casar-nos en secret, és clar. Si tindriem fills els posariem de nom Si-no-fos i No-si-fosa. Però un mal dia, o una mala nit, aneu a saber! va aparèixer un sí-noi que li va dir a tot que sí, i va, i em deixa, la molt negada. Mireu, aixó són coses que no haurien de passar... i passen.

Bé, potser és hora d'acomiar-me. No us diré res, sense més ni més. Només que feu l'esforç de ser com jo. Feu de la negació el vostre principi global, que no és ni més ni menys que «res surt del no-res» i «del no-res no en toma res». Analitzem breument les frases: «Res» fa de subjecte i significa buidor, negativitat, anorreament, «surt» té el sentit de nàixer, aparèixer, i «no-res» també significa el mateix: buidor, nul·litat. La significació doncs és clara i evident: la buidor sorgeix de la nul·litat. Segona frase: només canvia la predicació, és a dir que la buidor, la nul·litat, l'anorreament es manté constantment. Tota aquesta metafísica sosté una cosmologia que es basa en àtoms totalment buits, perquè la negació és el principi de totes les coses, i és com el foc que tot ho transforma i destrueix. I aquesta cosmologia demostra la nostra actitud ètica: si tot ve del buit i del no-res, no cal fer res o en tot cas fer-ho tot malament, destruint el món i empastifant-lo al màxim. I finalment un bon consell: sigueu negats i negades i sereu famosos moltes vegades. I si podeu, digueu sempre «NO» i triomfareu allà on aneu. Fins mai més, doncs, us desitja el vostre estimat enemic que us oblidarà sempre:

El noi No

No-em-trobaràs-enlloc,

26 de juliol del 2002

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 964 160 037

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

servicio
4x4

Julio Ortí
Taller

Vehicles
tot terreny
nous
i
usats

Hostal Nou s/n
12316 MORELLA
Tel. 964 160 037
Fax 964 173 158

A Herbers Globalitzant les resistències

A finals del passat mes de juny acabava la presidència espanyola de la U. E., una presidència marcada per fortes movilitzacions socials a les ciutats més importants de l'estat. A Barcelona, Saragossa, Madrid, la Coruña, Sevilla, etc, centenars de milers de persones hem anat eixint al carrer per denunciar i lluitar contra els efectes de la globalització capitalista.

Centenars de milers de veus per denunciar les institucions econòmiques del capitalisme (FMI, BM, OMC,...) que condemnen els països pobres al subdesenvolupament, la fam i la guerra. Per denunciar els governs per la seua complicitat amb les empreses multinacionals que exploten les persones treballadores i destrueixen el medi ambient. Per denunciar les retallades i la desarticulació de les prestacions socials i els serveis públics que tants anys i tantes vides han costat d'aconseguir. I, en definitiva, per combatre un sistema econòmic que condemna el 80 % de la humanitat a la misèria, que deteriora greument els recur-

sos naturals i genera les desigualtats econòmiques més grans de la història.

Aquesta lluita contra la globalització s'estén arreu del món des de Corea i la Índia, passant per Nigèria i Zimbawe, fins Europa, Argentina, Brasil, Mèxic, Canadà, igual que s'extenen els seus efectes.

A la comarca dels Ports també estem patint els efectes de la globalització capitalista caracteritzada per la ideologia neoliberal que deixa en mans de les empreses privades totes les esferes de la vida, obrint les portes a l'explotació laboral, l'especulació urbanística, l'individualisme, la competència i el consumisme.

Els efectes més directes que patim són, per exemple, la inestabilitat dels preus que afecten el sector base de la comarca: la ramaderia i l'agricultura. Els preus ballen al ritme dels interessos marcats per les grans empreses a Nova York o Londres, capaç d'empobrir un poble o una comarca. Altres són la pri-

vatització d'empreses o serveis fins ara municipals, com l'aigua, que ha tripliat el seu preu en els últims cinc anys, l'especulació rampant de vivendes i propietats i l'extensió de mà d'obra explotada de diversos països.

En el context de l'estat espanyol, als nostres pobles patim la precarietat laboral, la nul·la creació de llocs de treball fixos i estables. Aquesta precarietat genera la falta de perspectives de vida i l'emigració a les grans ciutats.

Denunciem el clientelisme de les autoritats a l'hora de donar treball així com la situació d'exclusió i explotació de dones, joves i immigrants.

Denunciem també les dificultats que trobem en l'accés a la vivenda. Fruit de l'especulació urbana i del monopoli de la terra, a l'Estat espanyol, aquest any la vivenda ha augmentat el seu preu en un 6,5 %. Exigim polítiques públiques actives que faciliten l'accés a la vivenda i la igualtat real a l'hora de proporcionar treball.

Denunciem el deteriorament dels serveis públics i socials a la nostra comarca. Veiem problemes de carreteres i falta d'infraestructures. Ens trauen la SAMU, servei indispensable a la nostra comarca. Denunciem les polítiques econòmiques del govern, en especial el Decretazo, que retalle les prestacions per atur i les ajudes per desocupació, que discriminin principalment les zones rurals on el treball és majoritàriament de temporada i on anar a treballar obligats a 50 km de distància és més injust que a les ciutats pel greu estat de les nostres carreteres.

Per tot açò i molt més cal seguir lluitant contra l'especulació de la terra, reclamant el recolzament a la ramaderia i agricultura ecològiques, perquè volem treball cooperatiu, estable i de qualitat. Rebutgem la llei d'estrangeria que rebaixe els nostres conciutadans immigrants per baix dels objectes, oblidant que, sobretot ells, amb el seu treball i sacrifici donen riquesa i joventut a la comarca.

Aprofitem els 25 anys d'Aplec per fer públic el nostre compromís per una comarca més justa i habitable, per una convivència solidària amb les persones i la natura, sent conscients que compartim aquestes idees amb milers de milions de persones arreu del món.

Un altre món és possible i necessari!
Contra el capital, justícia social!

Col·lectiu dels Ports
contra l'Europa del capital

orella escrivana

Autorella

Secció d'autocrítica, autoflagel·lació i autoanimació

Diccio-9-ri (de Càstig9 i resta de pogramassió)

Carreres de gais: No sabem que foren tan atrevits. Potser valdria la pena diferenciar bé alguns fonemes.

Maquinàriament: Manera de fer les coses no artesanàriament

Tronades a la resta del territori peninsular, sobretot a Palma de Mallorca, Ciutat de la península de Mallorca. Realitat inversa a quan hi ha tronades per totes les illes, principalment a València.

Fésters: persones que preparen les festes.

Un gran humà: Entre un gran simi i una gran persona.

Van extent-se: van escamp-se com una tac d'oli.

Calçat: lloc per on circulen els vehicles.

Forçar la verja: 1.- Acte propi de lladres i assaltadors quan se'ls interposa algun obstacle pel camí. 2.- Violació.

Cortafoes: Exactament tallafuegos de poca longitud.

Quinze minuts abans amb antel·lació: Quan encara falta un quart d'hora prèviament.

Cancions: Peça de cançoner.

Confiancies: Allò que massa gient es prien.

Famosseig: Animaló de boca menuda, que menja en petites diòcesis.

Treballar braç a braç: Forma de fer en el món policia-codelinqüencial.

El gol va arribar de la mà de...: Tarjeta groga i gol anul·lat.

Estièrcol de conill: Exactament fem de conejo.

Avis: secció en perill d'extinció perquè si la informació de la comarca no ix, ens convé més mirar televisions més locals, com la CNN+, Al-Jezira, la BBC, el Canal Internacional de TVE o fins i tot la dels pèrfids catalans.

Xe, bé, bona gent...

Els senyals de llargària limitada a l'entrada del poble per als que no veuen l'evident.

El nostre pastor va preferir visitar les seues ovelles de la punta de la diòcesi abans que anar-se'n a Roma a fer sant a Josepmaria Escrivà

Lletania viària

Sant Domingueró Inconscient OpN
Santa Perpètua Gelada OpN

Santa Tanca Ferrada OpN
Santa Multa per circular per la CV-14
Santa Vora Retallada OpN
Sant Forat al Mig OpN
Sant Pons del Clot OpN
Sant Accident ni Regalat OpN
Sant Projecte Nonat OpN

Mediterràqueu

El periòdic provincià, conegut per la exactitud de les xifres que facilita, va publicar que José Agustín va topetar un bolet amb un diàmetre de 35 diàmetres.

Preguntes al vent

1.- Voleu dir que no haurem de fer alguna cosa més sonada perquè l'administració ens face cas a la comarca?

2.- Per què hi ha tan poca capacitat de reacció? Tan poca sang tenim que no sabem respondre ni a les provocacions?

3.- El dia que ens adonem que ja no ens queda ni la samarreta a qui li tirarem la culpa?

Si 1 = 35 vol dir que a la manifestació van anar 8.750 persones, exactament tota la comarca.

Pasapalabra

Empieza por M: comarca natural de Teruel y Castellón donde se encuentra Mora de Rubielos. Resposta: *Maestrazgo.* Efectivament, passaparaula.

Honorable

Quan el Conseller de Benestar Social diu que «és una fortuna que les persones majors cada vegada duren més» no sabem si se'n alegra o es queixa del que li costa als pressupostos.

Pensament

La sabiduria oficial sol ser l'eufemisme que amaga la ignorancia constituent.

Oblit

A la manifestació de Castelló ens vam oblidar de baixar un metro perquè els polítics pogueren prendre mides. La pròxima vegada no se'ns passarà per alt.

Perplexitat

Qui apague la llum del castell?

Qui pague la llum de les murades?

Evolució

Premi Ciutat de Morella a la mineria ecològica a ENDESA. Molt han hagut de canviar les coses per a passar de ser el motiu fonamental d'una manifestació de tota la comarca per la contaminació de la pluja àcida a ser el motiu d'un premi ecològic.

Ensenyament

L'institut de Vilafranca està en barracons i el de Morella cau.

Llengua nacional

Els andorrans de la part del Pirineu estan molt preocupats perquè es parla més castellà que català. Els valencians de la Ibèrica estan molt preocupats perquè els anuncis d'Andorra a la televisió valenciana són en castellà.

Metàtesis comarcals

Treato	Crompes
Probes	Patracol
Petril	Crabes
Acipestre	Pedricar

Geografia política

Fins ara a les targetes de visita posave Alcañiz (Teruel) i Morella (Castellón) i al pas que anem, prompte haurem de posar Teruel (Alcañiz) i Morella (Alcañiz).

Comunitat Blavenciana

Al pròxim que torne a dir això de *Valencia, Castellón y Alicante* li haurem de fer copiar mil vegades «Xàtiva, Morella i Alcoi».

Plens

La representativitat implica la traducció? Mos ha paregut que les consignes d'algun partit estan en terra. Les de l'altre deuen estar a les bigues del sostre.

Definicions

La demagògia és el contrari de la pedagogia.

Demagògia no és tenir més arguments que un altre a l'hora de parlar. D'això se'n sol dir tindre raó.

Publicar el que ja és públic no és un delictes ni una desconsideració, és simplement redundància.

Fons reservats

Al Ministeri de Foment encara no ha hagut ningú capaç de trobar un raconet de 20 euros perquè es pugue posar el rètol de Castell de Cabres a la carretera N-232.

Per-no-frenar

El Molt Honorable Olivas va abogar per la unitat d'Espanya al discurs del 9 d'Octubre. Què encara no sap que ell és el President de la Generalitat i que el dia 9 i el 12 no són el mateix dia?

Secció taurina (Orella doble i rabo)

Barreres

Amb el temps s'han anat inventant diferents tipus de barreres per als bous: Verticals, horitzontals, amollades, sense *tornillos* i patrocinades.

En italià: mantega

Segons diuen, a Morella, enguany als bous, van fer tres entrades de vaques i una de burros.

Bous d'alba

Açò de vore una correguda de bous des de la plaça de la Vall d'Alba per Canal 9 deu voler dir que els programadors van escassos d'idees, sobrats de consignes, faltats d'imaginació o amb moltes ganes d'ensenyar les orelles.

Ensierros

Volem entrades de bous des del Barranc els anys parells, des de Sorita els anys senars i des d'Ares els anys de tras-pàs, perquè suposem que ja hauran acabat la carretera de la Canà.

Temperatura

Escoltat a la Plaça: estan torrats!

Pregoner

Al pregoner ja li va parèixer que estava molt ben conservat per a haver nascut a finals del s. XVI. Nascut el 1597 i tan bé que es conserva, xica!

El respectable

Alguns dies, a l'eixida dels bous, a un sector de la Plaça no hi havia ningú del poble; a l'altre tros de la Plaça, de casa Rourera per amunt, sobren les dues últimes paraules; no hi havia ningú.

Bush

Bush tallarà milions d'arbres perquè no es cremem i ací impedim fer bous perquè n'hi hage més.

Fa 15 anys....

Segons la nostra revista, que naixia llavors, hi havia contaminació d'una central tèrmica d'una empresa a la que tres lustres després li donem el premi de mineria ecològica Ciutat de Morella. A Morella dimitia l'alcalde cansat de tot, va caure un tros de murada i començava la segona ronda dels aplecs a la Todolella.

Ser portenc és

- un orgull
- un patiment
- un honor
- una desgràcia con qualsevol altra
- una benedicció
- una maledicció
- una sort
- un exercici de sadomasoquisme
- una càrrega
- una malaltia
- un esforç titànic
- una mica de tot això

Lalín

Es veu que a Tele5 van dir que la localitat gallega ere una aldea i un poc més armen la tercera guerra mundial perquè ells són una vila. A vore si n'aprenem...!

Pacienciòmetre

Carreteres.....	10
Cami de la Canà.....	10
Ambulàncies.....	8
Castell.....	9
Polítiquerio.....	6

6 = Que no estàs bé?

8 = Insuportable i insostenible.

9 = Ja en tenim els ... plers.

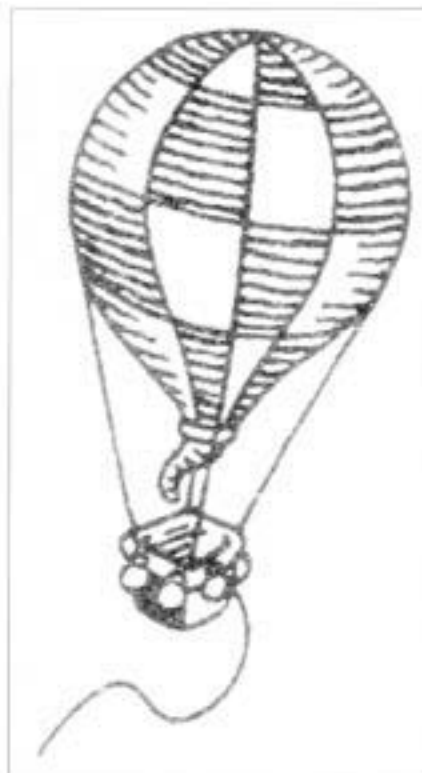
10 = La gent ja porte foscopeta carregada

DCVM

Diccionari Català-Valencià-Morellà

Gastronomia: 1.- Acció de pagar després d'anar a menjar a un restaurant. 2.- La llei de la despesa.

Metereologia: Ciència o art de predir el planeta.

Si continuen proliferant les sòries i els despropòsits, prompte haurem de mirar d'organitzar-ne un concurs.

EL AGUA ES NUESTRA RAZON DE VIDA

IRRIAGRO

SISTEMAS DE RIEGO

**INSTALACIONES
Y PROYECTOS DE:**

- Sociedades de riego.
- Riegos por aspersión y goteo.
- Conducciones de agua.

**VENTA Y SUMINISTRO
DE MATERIALES DE:**

- Riego por goteo.
- Riego por aspersión.
- Jardinería.

Ctra. Morella - Km. 3 - Tel. 964 730 920 - Fax 964 730 921 - Castellón

JA FA TEMPS QUE...

Per Julian Pastor Amela

El temps passat ere...

Ben segur que tots n'estem farts d'escoltar eixa frase que diu: Qualsevol temps passat ere... Clar que uns l'acaben dient que ere millor i altres que pitjor.

Indubtablement qui ha tingut una infantesa o joventut roïna no pot dir que el temps passat ere millor i, al contrari, qui ho ha tingut tot de color de rosa ans d'enfrontar-se amb els desenganys de la vida, sempre dirà que el temps passat ere millor. Per tant, podem dir que tot és relatiu, segons les persones i les circumstàncies. I si bé es mire, en abstracte, es pot dir que ni els uns ni els altres tenen tota la raó, perquè en temps passats va hi haver unes coses molt bones i unes altres no tant, exactament com ara.

No hi ha dubte que dels temps antics molts enyoren, per exemple, la formalitat. Ere una qualitat inqüestionable que permetie fer els tractes de paraula; i ja ere sabut que la paraula donada i refermada per una encaixada de mans es respectave fins a les últimes conseqüències. Altres enyoren el respecte que es tenie a l'autoritat, als professors, a la gent major i, sobretot, als pares; conceptes

que, pel que es veu, actualment estan en profunda crisi.

Hi ha qui fa referència als costums. Cada comarca i, fins i tot cada poble, tenie la seua manera de celebrar les bodes, els bateigs, els actes socials, els balls, etc. amb una diversitat de detalls que els distingien uns dels altres amb una riquesa folklòrica que, en gran part, s'haurà perdut. Per exemple, les bodes. Per pur mimetisme del que es veu a la televisió, ara ja és costum que, a l'eixir de l'església, es bombardege la parella de nòvios amb bons grapats d'arròs i altres llegums. Mai havie estat costum a la nostra comarca fins fa uns anys. Un altre exemple és el de demanar aigua al veïnat perquè els xope com a granotes, en una festivitat sorollosa, simplement perquè han vist que es fa a altres ciutats com quan els bombers que controlen les fogueres d'Alacant arruïxen l'aigua damunt la gent sufocada pel calor d'un 24 de juny. I tantes altres coses que es podrien enumerar ni que no han segut mai costum en estos indrets.

Els que diuen que els temps passats eren molt pitjors, efectivament, en al-

guns aspectes tenen tota la raó. Perquè si considerem que en aquells temps quan una persona arribave a la vellesa i no tenie cap suport, la situació ere bastant penosa. Per això ere molt freqüent vore molts vellets que, de tant en tant, venien d'altres poblets i es passaven el dia acapant per totes les cases. Per cert que de diners en replegarien poquets perquè el costum ere donar un tros de pa a tots els que demanaven almoïna i, a voltes, no molt blanet. I se'ls veie carregats amb un sac de rosegons que, per suposat, venien als qui tenien gallines per aprofitar-lo com a pinso.

També estaven els que els deien del dineret. Es tractave dels més pobrets del poble que, en grup, anaven els diven-dres a les cases més riques de Morella a replegar una caritat. Els vaig vore moltíssimes vegades a l'entrada del col·legi dels Escolapis, mentre esperaven que el porter els baixare l'almoïna corresponent. Eren uns grups entre dotze o quinze persones.

També cal recordar el gran nombre de mendicants que, molt sovint, venien de tot arreu. Pareixie que, a penes se n'havien anat uns, ja n'arribaven uns altres. A part, les quadrilles de gitanos que es dedicaven a acaptar per les cases, a més que alguns portaven burrets per a vendre o baratar. Tota esta gent, els mateixos dies gitanos i pobres feien cap a la Torre de la Font, al costat dels llavadors -que ja es deie la torre dels pobres- on estave d'inquí permanent Lluís de Vallibona, un borrarxi empedreït que malvivie bambant pels carrers de Morella fins que el va replegar l'ama del mas de Romeu que, caritativament, el va adecentar i cuidar dins de les possibilitats que ell li va permetre.

Quan els gitanos venien en carro normalment s'instal·laven contra la paret del Tint, que estave molt retirada i quedave un bon tros de ribàs ple d'herbes fins a la murada.

Quan venien els que els xiquets en deien «húngaros» -foren d'on foren- i portaven mones, algun ós que ballave o una cabra equilibrista, se solien posar darrere l'ermita de Santa Llúcia contra els Arcs. Els que feien circ, cine o pallassades estaven sempre al Pla d'Estudi on feien dos o tres dies d'actuació. En resum, normalment solíem tindre alguna companyia que ningú havia convidat a vindre.

I és clar que si considerem la situació d'este personal més desgraciat i que tant abundava a la primera meitat del segle passat, en comparació a la situació general actual, la imatge que ens evoque és més que tristíssima, paupèrrima.

Per això alguns gosen dir que actualment no hi ha pobres. Però tots veiem que, moltes vegades, a la porta de l'església hi ha gent demanant. I si es repasse la premsa diària també es pot trobar un apartat on molta gent demane ajuda per eixir d'alguna situació angoixosa. Per tant, en temps passats, hi havia molts pobres que no tenien cap subsidi ni on agarrar-se quan es feien vells. I ara n'hi ha molts també que, encara que cobren una pensió, ni fent curumbeles poden arribar a final de mes. Així que, salvant les distàncies i posant la qüestió en el terreny relatiu, crec que, tractant-se de la pobresa, estem més o menys on estàvem. Tots sabem com actualment es repleguen muntions de roba usada que entitats caritatives s'encarreguen de fer arribar als barris necessitats.

Però a banda de la imatge que tenim dels més desgraciats, hem de dir també que tot no ere aixina ni de bon tros. Hem de posar la mirada en les circumstàncies del moment per valorar la sort dels qui estaven en més bona situació. Una perreta (cinc cèntims d'aram) tenie el seu valor i amb eixe import es compraven moltes coses. Recordo haver anat a comprar amb monedes de cèntim i de dos cèntims. Els jornals eren molt reduïts -mirats des de l'òptica actual- però la gent vivie i encara estalviave una mica. No sé com s'ho feien, però estalviaven. La major part dels matrimonis tenien el desig d'estalviar mil duros (5.000 pts, 30 euros) per a la vellesa o per a una necessitat o malaltia. Mil duros eren bastants diners fins als anys 40.

Per il·lustrar la cosa direm que els metges cobraven per una iguala anual cinc pessetes. I la iguala consistie en poder cridar al metge a qualsevol hora del dia o de la nit. I, a més, si tenies un malalt a casa, et visitave dues voltes al dia: una pel matí i l'altra a poqueta nit.

Per la Plana corrie una dita que feie: «Mil duros i tartaneta», per significar que qui tenie mil duros en paper de l'estat ja passave de renda.

Un home de posició mitjana, però que tenie els pares i els sogres en bona posició en deie un dia:

- Penso que heretaré cent mil pessetes dels meus pares i unes altres tantes dels sogres. Si els deixo eixa quantitat als dos fills que tinc ja no patiran en sa vida vingue el que vingue. Sempre podran viure de renda.

Prou que tenie la mirada posada en el nivell de vida d'aquell temps.

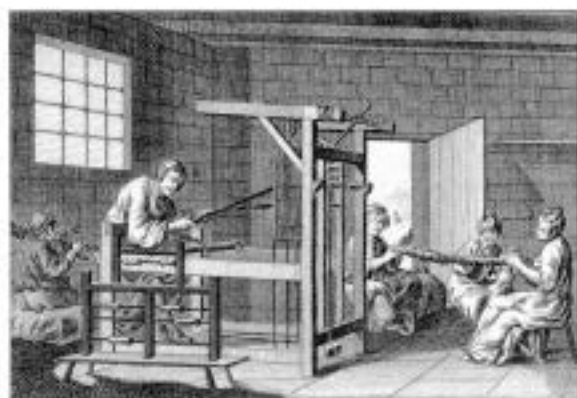
En arribar a aquest punt m'agradaria fer una ullada a uns quants aspectes de la vida dels morellans d'aquella època. Una de les coses que donave vida (bona o roïna) als morellans ere l'agricultura. Tots els masos estaven ocupats i el terme estave ple de gent. Una altra ere la indústria tèxtil. Molts teixidors treballaven pel seu compte amb un teler o dos als baixos de la vivenda fent mantes, alforges i faixes. Al lloc on treballaven li deien l'obrador.

Altres teixien per a la fàbrica de Giner i es consideraven i eren considerats afortunats perquè solien guanyar sis quinzens a la setmana. Alguns dels altres tei-

xidors no arribaven a la pesseta. També hi havia, a més dels oficis tradicionals, una bona quantitat de jornalers que s'agarraven al que podien per poder-se guanyar el pa.

La majoria d'este personal xafave poques voltes els cafés, que durant la setmana tenien poca vida. Els diumenges solien omplir el locals i, sobretot, a Fira o a les Festes ere el desbordament, de forma que les taules que habitualment servien per a jugar a les cartes es convertien en taules per a servir cafés. A més hi havia el costum que cada taula tenie una botella d'anís amb un pitoret perquè cada client se'n poguere posar un xorret al café. I pareix mentida que, a pesar de tindre'l a l'abast, generalment la gent no abusave i se'n posave només unes gotetes. M'agradarie vore què passarie ara si haguere continuat aquell costum. Els licors que estaven en ús i que a cap casa solien faltar eren: caçalla, absenta i aguardent d'Herbers. La cervesa es pot dir que ni es coneixie. Als anys trenta algun bar n'encarregave una caixa de sis botelles (per cert que la caixa buida pesave més que les sis botelles) i si encertaves a demanar cervesa quan l'acabaven d'obrir, molt bé, però si alguna volta et servien una cervesa que feie dos dies que estave oberta...

Ay Ha - va - ne - ra de mi co - ra - zón! Si tú me qui - sie - ras
 se - ri - a yo fe - lis. Cuan - do pa - sas por la ca - lle lu - sien - do el
 gar - bo y tues - plen - dor, los mos - sos pa - san y di - sen: Vi - va la
 vi - da, vi - va el a - mor! Pe - ro no, pe - ro no, sí, sí. Yo
 nun - ca te ol - vi - da - ré, por - que los a - me - ri - ca - nos tie - nen gran sa -
 le - ro pa - rael que - rer. Pe - ro no, pe - ro no, sí, sí. Yo nun - ca te ol - vi - da -
 re, por - que los a - me - ri - ca - nos tie - nen gran sa - le - ro pa - rael a - mor

Hi havia algunes quadrilles que es reunien a una casa algunes tardes de vetlada i jugaven al burro amb fesolets (a cèntim la unitat) i quan reunien els 50 cèntims que valia una botella de cervesa se la bevien amigablement.

Ere bastant xocant que els jóvens masovers que en ocasió d'una festa grossa anaven al cafè, solien eixir d'allí amb un plomeret fet del paper que embolicava el sucre posadet a l'orella. Suposo que per donar a saber a tots que havien pres cafè aquell dia.

En general, la gent treballadora anava més a les tavernes tant en dies de faena com de festa. Els diumenges, i més a l'hivern, solien passar-se tota la tarda jugant un llarga partida de cartes, el premi de la qual ere un reparo. Després solien berenar un xorisset rebolcat pel braçer o bé una sardina de cuba o de pot, un grapat de cacaus, el pa corresponent i un got de vi. Total un berenar que no els costava més que quinze o vint cèntims. Algunes tavernes també tenien per allí alguna guitarra que, quan l'agarrava algú que la sabia rascar una mica, en tota la tarda no faltava cantarella. I no cal dir que quan algú portava un acordió el sarrau s'armava prompte. I el que dominava, sobretot en el primer quart del segle, ere l'havanera.

Sens dubte, com que molts eren llicenciats dels exèrcits de Cuba, després dels desastres colonials de 1898 (es deia que el servici a files durava 7 anys), tot el món cantava havaneres. Als bureos, a l'Hostal Nou i a la Pedrera a Pasqua on moltes quadrilles tenien un acordionista i no paraven de ballar. En fi, a qual-sevol lloc on hi havia festa,

I els que més els teixidors.

Tots aquells teixidorets
que en una eterna jornada
assentats als telerets
defensaven els quinzets
d'una curta setmanada.

A colp de llançadora passaven moltes hores cantant i, naturalment, cantaven el que s'estilava, més que res hava-

neres, algun valset i alguna cançoneta inventada per les tavernes i al-lusiva a coses del poble o a algun succeït. Encara em pareix sentir cantar al tio Carinyo i a la Catxana, la seua dona, a duo a una casa de la Font de Colom, ell al teler i ella al torn de fer canons. Ell amb veu de bariton i ella amb veu de tiple:

Ell: *Dame un beso de amor*

Ella: *No te lo quiero dar.*

Que si te beso a ti

Me podría acostumbrar.

Yo no acostumbro, no

a los hombres besar.

De totes les havaneres que es cantaven en recòrdo una sencera, que pronunciatada talment deie:

*Ay habanera de mi corazón,
si tu me quisieras
seria yo felís.*

*Cuando pasas por la calle
lusiendo el garbo
y tu esplendor,
los mossos pasan y disen:
Viva la vida,
viva el amor!*

*Pero no, pero no. Sí, sí.
Yo nunca te olvidaré,
porque los americanos
tienen gran salero
para el querer.*

Y una cançoneta, amb aire de valset que segur, segur va eixir d'una taverna i feie així.

El pobre va a missa
s'assente en un banc,
tots els del costat
es van apartant.
La un si té un poll,
l'altre si no el té.
Desgraciat el pobre que no té diners.
El pobre que és pobre
se gite amb els xics.
El caguen i el pixen
i el trauen del llit.
Amb el cul cagat
se'n va pel carrer.
No se pot ser pobre per ningun diner.
Si el pobre algun dia
ix un poc mudat,
tots arreu murmuren
d'on l'haurà heretat.
Un, que li va estret,
l'altre, llarg també.
No se pot ser pobre per ningun diner.

En fi. Això és una pinzelladeta de la vida que la gent treballadora i modesta portava a Morella allà pel primer quart del segle passat. I dins de la seua modestia es podien considerar un poc afortunats, quan es comparaven amb els treballadors d'altres pobles de la comarca que, per poder mantindre la família, es veien obligats a buscar-se el jornal a les mines de la greda de França, cosa que comportava ausentar-se de casa des del mes de maig fins a octubre. Dura condició que la gent d'este país va suportar molts anys. Gràcies que, com Nostre Senyor fa tot el que Déu vol, això ja és aigua passada i hem arribat a una situació que tots podem mirar els últims anys de la nostra vida amb una perspectiva més bona. Que dure i que millore!

El po - bre va mis - sa s'as - sen - taen un banc, tots
El po - bre queés po - bre se gi - teamb els xics. El
Si el po - breal - gun di - a ix un poc mu - dat, tots
els del cos - tat es van a - par - tant. La un si teun
ca - guen i el pi - xen i el tra - uen del llit. Amb el cul ca -
ar - reu mur - mu - ren d'on l'hau - rahe - re - tat. Un, que li vaes -
poll l'al - tre si noel té. Des - gra - ciat el po - bre que
gat se'n va pel car - rer. No se pot ser po - bre per
tret, l'al - tre, llarg tam - bé. No se pot ser po - bre per
no té di - ners.
nin - gun di - ner.
nin - gun di - ner.

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 160 308
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA

*La carretera del Bergantes fa **74** mesos
que està tallada!*